STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03774

YOEL

Peretz Hirschbein

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פרץ הירשביין.

יואל

פערלאג פראגרעס

ווארשע־ניו־יארק

איבערזעצען אהן דער ערלויבענעס פון אויטאר איז שטרענג
פערבאטען.
מיט אנפראגען זיך צו ווענדען צום פערלעגער, פאר דעם אויטאר

Copyright 1909 by J. Lidski Washington U. S. A.

פֶּערְזָאנֶען.

אֵלִיָה אַ דאָרף־שניידער.

מְנוּחָה זיין ווייב.

יוֹאֵל זייער זוהן.

חַוָה מנוחה'ס אפליעמיאניצע, א יתומה.

דֶער רָב.

זַלְמָן גבאי.

גָאלְדֶע א שכנ'טע.

נָחוּם'טְשֶׁע
בֶּערְ'טְשֶׁע } לערנער.
חַיִים'טְשֶׁע

צייט: די פערגאנגענע.

די רעכטע איבער־צו־זעצען דיזע פיעסע אויף אנ'אנדער שפראך בעהאלט דער אויטאר פאר זיך, וועגען אלע ליטערארישע ענינים זיך ווענדען:

ביכער פערלאג „פראגרעס" ווארשא נאלעווקי 36

ערשטער אקט.

בײַ אליה דעם שנײַדער.

אַ שמאָלער, נידריגער צימער. צוויי קלײנע פענסטערלעך אין דער רעכטער וואַנד. לינקס — אַ טהיר אויף דער גאַס ארויס. דאָס מעבעל בעשטעהט פון אַ טיש, אַ פּאָר בענקלעך, אַ גראַטקע, אַ פּאָליצע מיט פערשטויבטע ספרים א. ד. ג. אין דעם הינטער־גרונד זעהט זיך אַ צווייטער צימער שענער אויפגערוימט. די טהיר מיט אַ גלעזערנע שײַבעל איז אָפען און עס זעהט זיך אַ פּלײצקע פון אַ הילצערנע בעט. בײַם זײַט אַ פענסטער און נעבען איהם אַ טישעל. פאַר נאַכט. ענדע זומער.

אליה.

(ער זיצט בײַם טיש, וועלכער שטעהט נעבען פענסטער און נעהט אַ פויערשע סיערמיעגע. ס'ווערט טונקעלער און איהם איז שווער צו נעהען, וויַשט ער דעם טוי פון די שויבען אונטערברומענדיג אַ ניגון'דיל).

מנוחה.

(קומט אַרײַן פון דער גאַס. אויף'ן קאָפּ אַ טוך. זי טראָגט אַ בגד אויפן האַנד. צו אליה'ן):

— וואָס בלענדסטו זיך די אויגען? ועסט מאָרגען ענדיגען.

אליה.

— וואָס טראָגסטו אַזוינס?

מנוחה (בעווייזט איהם אנ'אלטען קאפטען):

— צו פערריכטען. אנו אדרבה, טרעף וועמעס עס איז?

אליה (טאפט).

— אטלעס! כ'קען שווערען—דעם רב'ס שבת'דיגער אויבער־בגד — צו פערריכטען?

מנוחה.

— און די עלענבויגענס אויסגעריבען... פרעגסטו גאר נישט ווי איך קום אהין?

אליה.

— כ'שראכט עס טאקי.

מנוחה (צופריעדען).

— פרעג שוין בעסער גאר נישט.

אליה.

— מסתמא יואל, וואס?

מנוחה.

— איך בין פערבייגעגאנגען דאס בית־מדרש געסעל, הער איך מען רופט: „מנוחה! מנוחה!" כ'קוק מיר אום — די רבי'צין שטעהט אין פענסטער און רופט. כ'האב מיר פערשעמט: אזא הילוך ווי איך געה; טאמער פרעמדע מענשען דארט.

אליה.

— וואָס זשע האָט זי דיך געדאַרפט?

מנוחה.

— הערסטו דאָך. רוימט זי מיר איין אַ סוד אין אויער, אַז יואָל איז דאָרט בײַ זיי. שוין אפשר זעקס שעה זיצט ער פּען שפּאַרט מיט'ן רב אין איין חדר און לערנען. (זי שווײַגט אַ ווײַלע) נו וואָס זאָגסטו, אליה?

אליה.

— וואָס זאָל איך זאָגען? וואָס קען אַ פּראָסטער מענש זאָגען? (ער בלײַבט אַ ווײַלע שטיל, אַ צופריעדענער שמייכעל צוגיסט זיך איהם אויף זײַן פּנים. בעקוקט נאָך אַמאָל דעם רב'ס בגד). דעם רב'ס שבת'דיגער מלבוש... ווייסט אַז אין דעם מלבוש געהט ער שבת צו דער תּורה?

מנוחה.

— איך בין דאָרט אַ ווײַלע געשטאַנען. כ'האָב געהערט זייער ביידענס קול. ער האָט דעם רב איבערגעשריען. אַזוי ווי מיט אַ היציגקייט האָט ער גערעדט; אַזוי צוהיצט און דער רב האָט אַלץ פער'גאַפ'ט אונטערגעכאַפּט: „יאָ, און וואָס ווייטער, וואָס ווייטער"...

אליה.

— קענסטו אפשר האַטש אַפּאָר ווערטער איבערזאָגען פון זייער לערנען?

מנוחה.

— ווי רעדסטו אַזאַ נאַרישקייט? ווי קום איך דערצו?

אליה.

— און וואָס האָט די רבי'צין גערעדט צו דיר?

מנוחה.

— קענסט זיך גאר ניט פאָרשטעלען ווי זי האָט גערעדט מיט מיר... טאַקי עפּיס פון גאַנצען הארצען. געזעהן עפּיס, ווי אַ מענש ווינשט מיר גוטס.

אליה.

— טאָ צינד מיר טאַקי אָן דעם לאָמפּ.

מנוחה.

(זי צינדט אָן דעם הענג־לעמפּעל, וואָס בײַ אליה'ן איבערן טיש.)

— „געבענשט זאָל זיין די מאַמע" — האָט זי געזאָגט פון רב'ס ווענען.

אליה (בעקוקט פאַר'ן לאָמפּ די קאָפּאָטע).

— אַטלעס ווי עס גלאַנצט! זעהסטו, מנוחה, אין די עלענבויגענס דורך־געריסען. פון קלערען קומט עס! שטענדיג אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף די הענד.

מנוחה.

— דער רב מוז האָבען אַ גרויסען שטערן... און יואל'ס שטערן... הערסט, אליה, מיר דוכט זיך צייטענווייז, אויף יואל'ס שטערן לײַכט עפּיס... די שכינה זאָל עס לײַכטען? וואָס זאָגסטו, אליה?

אליה.

(וועלכער איז פאַר׳עסק׳ט מיט דער קאַפּאָטע).

— ווי דין דער אַטלעס איז! דינער נאָך ווי זייד. געוואוינט צו האַלטען צווישען די פינגער פויערשע סיערמיעגעס... הערסט, מנוחה? מען וועט בעדאַרפען קויפען גאָר אַנדערע נאָדלען. ס׳איז ביי מיר גאָר אַזאַ דינע נאָדעל ניטאָ. ס׳מוז נאָך געווים זיין דאָס חופה־מלבוש. רבנים צו דער חופה נעהט מען אַזוינע בגדים.

מנוחה.

— און אונזער יואל׳ן?

אליה.

— וואָלט נאָר האַלטען דאַביי. הערסט, מנוחה? איך נעה דאָך מיין גאַנצען לעבען פויערשע סיערמיעגעס, נאָר פאַר איהם, פאַר מיין קינד —

מנוחה.

— געזונד און שטאַרק זאָל ער מיר נאָר זיין!

אליה.

— פאַר מיין קינד וואָלט איך אַליין מיט מיינע אייגענע הענד גענעהט. פון די דינסטע אַטלעס — און אַליין. זאָל ער געדענקען. פערשטעהסט, אַז דער טאַטע זיינער האָט איהם גאָר ניט געקענט געבען; ניִשט מזכה זיין איהם האָטשע מיט אַ פסוק חומש — איז צו דער חופה... אַריין־נעהען איהם אין זיין אויבער־בגד, אין די נעט, אַלץ וואָס אַ טאַטע טראָגט אין האַרצען.

מנוחה.

— נאַרישער מענש איינער.

אליה.

— ביזט אַ קינד, מיינסטו אַז כ'בין אַנ'עם־הארץ, נישט געלערענט און נישט פערשטאַנען... ס'איז אָבער פאַרהאַן אַזוינס וואָס אפילו אַ פּראָסטער שניידער קען פיהלען. (הויבט זיך) אַלץ איז דאָך פון גאָט, פערשטעהסט, אַלץ: און איך, און דו, און אונזער קינד וואָס מיר האָבען...

מנוחה.

— געזונד און שטאַרק זאָל ער מיר נאָר זיין!

אליה.

— אַלץ איז פון גאָט. און אַז גאָט איז פאַרהאַן — ווייסטו דאָך, וואָרום ווי איז עס געשיקט? דאַצו קען איך דאָך אַ שניידער אויך זיין, מיט מיין שניידערשען שכל — דו פערשטעהסט?

מנוחה (זי קוקט איהם אָן פערוואונדערט).

— און צו דער חופה?

אליה.

— זאָג איך דאָך דיר, אַז איך מיט מיין שניידערשען שכל, געפיהל, זעה עס אַלץ. אין דעם אַטלעסענעם מלבוש, אין די נעט וועל איך איהם מיין שניידערשען געדאַנק אַריינגנעהען. און כ'וועל טראַכטען פון גאָט וואָס האָט מיר אַזאַ ליכט איבער מיין קאָפּ אָנגעצונדען... האַ, מנוחה? פערשטעהסטו וואָס מען רעדט צו דיר?...

מנוחה.

— אפשר ביזטו גערעכט.

אליה.

— וואס איז שייך גערעכט? אימעצער זאגט דען, מיר זענען אונגערעכט? איז דא אַ גאט אויף דער וועלט — איז דאך אַלץ פון איהם! איז דען שייך גערעכט און אונגערעכט? אַ יודענע פערשטעהט ניט.

מנוחה (בעליידיגט).

— וואס ווילסטו פון מיר? וואס פערשטעה איך דיר דא ניט? ווי דען, אַלץ פערשטעה איך, אַלץ.

אליה.

— טא וואס זשע שטעהסטו ווי אַ גלאמפ, ווי דו וואלסט גאר ניט וויסען, וואס מען רעדט צו דיר?

מנוחה (מיט טרעהרען אין די אויגען).

— אַ נארישער געדאנק דרומעלט זיך מיר אין קאפ.

אליה.

— וואס ווידער? וואס פאר אַ געדאנקען? האסטו זיך איינגעהערט, וואס מען האט גערעדט צו דיר? ס'איז דא אַ גאט? זאג!

מנוחה.

— ווי פרעגסטו גאר אַזוינע ווערטער?

א ל י ה.

— איז דאָ, מײַן איך — מײנסטו — ווײַל איך זאָגען, שוין! אוים געדאנקען!

מ נ ו ח ה,

— ווילסט אַפילו נישט אויסהערען.

א ל י ה,

— ס'איז דען פאַרהאַן פון וואָס צו הערען? אַז דו ווייסט שוין, איז דאָך שוין נאַרישקײַט, טאָ וואָס האָב איך דאָ צו הערען?

מ נ ו ח ה.

— באשר מאַנכעלײַט קענען נישט וויינען! כ'ווײס נאָך נישט וועמען ס'איז בעסער. ווייבער וויינען פאַר גליק, אַז דער וואָס אין הימעל זאָל אויסהיטען פון אונגליק... ווענינ אונגליקען איז פאַרהאַנען אויף דער וועלט...

א ל י ה.

— וואָס פלוידערסטו? ביזט דאָך געקומען מיט אַ ליכטיג פנים און איצטער — זעה, דו ווײנסט דאָך...

מ נ ו ח ה.

— אָבער הער־זשע אוים, איצטער גיסען זיך מיר די טרערען און כ'ווייס אַליין נישט פאַר וואָס... בײַ נאַכט, ס'איז שטיל אין שטוב כ'ליעג אין בעט, קוק זיך אַרום אין דער פינסטערקײַט און איך זעה

נאָר נישט אַרום זיך... פונקט יעמאָלט, ווען מיט די אויגען קען איך גאָר נישט זעהן ווערט מיר אין מיין קאָפּ אַזוי קלאָר... און יעמאָלט פרעג איך ביי זיך אַליין: „מיט וואָס, מנוחה, זאָג מיר, מיט וואָס האָסטו פערדינענט ביי גאָט, אַז ביי דיר, אין דיינע ווינקעלעך זאָל די זונן לייכטען? אַז פון דיינע גערערעם זאָל אַזאַ שטיק ליכט אַרויס־קומען? מנוחה, אונטער דיין האַרצען..." און כ'ווייס טאַקי נישט פאַר וואָס — קוק איך אויף יואל'ן און זעה ווי זיין צורה לייכט, פרעג איך מיר אַליין: איז עס דיין קינד? פאַר וואָס קומט עס דיר? און מיר דוכט זיך, אַז אָט, אָט...

אליה (ווי דערשראָקען).

— ווערסטו אפשר שווייגען?!

מנוחה.

— זעהסטו דאָך! דו אויך.. כ'לייען דאָך פון דיין פּנים, דו טראַכסט אויך דאָס אייגענע...

אליה.

— מיר מעגען זיך טראַכטען, אַז ווערטה ביי גאָט זענען מיר נישט — און גאָט'ס חסד איז גאָר עפּיס אַנדערש. זיין חסד איז שוין אַ קאָפּ בעסער פון דיין ווייבערשען שכל... אָט בעסער ברענג מיר אַ דינע נאָדעל מיט דינע פאָדעם און כ'וועל מיר זעצען פאַררכטען דעם רב'ס בגד.

מנוחה.

(שמעהט פערטראַכט).

א ל י ה.

— וואָס האָסטו זיך פערטראַכט ?... זעה, וואָס איז מיט דיר ?

מ נ ו ח ה (ערוואַכענד).

— רבונו של עולם! היט מיר איהם איין... נאָר דו! — נאָר דו...

א ל י ה.

— ביזטו דאָך אַ נאַר, ביזטו דאָך אַ פערד'ל. אַ מאַלאָדיעץ ביזטו זיך, נאָר פאַר אַזױנע שטות'עריײען קומט דיר גט...

מ נ ו ח ה (ווישט די טרערען).

— נאַרישקײטען, אליה, נאַרישקײטען. ס'האָט זיך מיר נאָר אַזוי אויסגעדוכט. כ'וועל אָנלעגען אַ פייער און מאַכען פאַר איהם אָנ'עסען, דאָס טעלער'ל פון הימעל, אַ חלק פון מײן גן עדן כ'וואָלט קענען פאַר איהם אַראָפּברענגען (מאַכט פייער אין אויווען).

א ל י ה.

(וועלכער איז געשטאַנען פערטראַכט — ברעכט פלוצלונג אויס מיט אַנ'אומגעלומפּערטען געלעכטער.

— חאַ — חאַ — חאַ — אליה! דו ביזט אַ טפש און דו האָסט אַ ווײַב אַ טפשה, חאַ — חאַ — חאַ!

מ נ ו ח ה (צושראָקען).

— וואָס איז, אליה ?!

אליה.

— עֶך, דו נאַרישֶׁע אשה! (גלעט זי) ביזט מײַן װײַב, מײַן בשר'ער זיווג, אונטערגעשריבען פון דעם ערשטען טאָג נאָך. הערסטו, װען מיר זענען נאָך בײדע אויף דער וועלט נישט געוועזען און גאָט האָט אַ קוק געגעבען אויף אליה'ן מיט מנוחה'ן און אַ זאָג געטהון: אָט זאָל אליה מיט מנוחה'ן לעבען אַ װאויליען טאָג! זאָלען זײ! זאָלען זײ!... זאָלען זײ האָבען אַ זוהנעלע, וואָס די שטאָדט זאָל זיך מיט איהם בענטשען; וואָס דער רב זאָל פאַר איהם אויף די שפּיצען פינגער שטעהן... פערשטעהסטו נאַרישע יודענע, וואָס מען רעדט צו דיר? וואָס קוקסטו מיר אַזוי אָן? מײַנסט, כ'בין, חלילה, נישט בײַם קלאָרען זינען? — קלאָרע דבורים! וואָס, נישט? עס ברענט דער פײַער אין אויווען, נעהם שטעל עפּיס צו אַזוי... אַז — עֶך, דו מנוחה, נאַריש קינד, וואָס וויינסטו? וואָס וויינסטו?

מנוחה (ווײנט זיך פונאַנדער. בליפּעט).

— וואָס זאָל איך טהון?... וואָס זאָל איך טהון?

אליה (ער גלעט זי).

— טפּשה מײַנע, וואָס איז מיט דיר? וואָס ווילסטו טהון?

מנוחה.

— עס שרעקט זיך, עס קלאַפּט מיר דאָס האַרץ. אליה, מיר זענען עס נישט ווערטה.

אליה.

— ווערטה בײַ גאָט! ווערטה! שוין איין מאָל געזאָגט. צי

דאווען איך נישט? כ'פערשטעה אפילו נישט דאס וואס כ'דאווען — אבער מיין כונה... אלץ ליגט ביי מיר אין הארצען, פערשטעהסט אין וואס די נפקא מינה בעשטעהט? דער רב, אדער אזוי גלאט א למדן, איז א־ע גערדאנקען ביי איהם קלאר, ער זאגט און ווייסט וואס ער זאגט, ער קען אפשר ארויסזאגען א מאל וואס ער פיהלט אויך, און ביי מיר ליגט עס אין הארצען ווי א גרויסער קנויל פער־וויקעלט; און דער עיקר איז עס אין רעכטען מיטען ווי א קניפעלע... און דאס קניפעלע קען איך נישט ארויסרעדען. און דאס אייגענע בזמנו אויך... נאר מען בעדארף נישט. — גאר נישט נישט. אין גאנצען איבעריג, אט דאס קניפעלע איז פאר דעם וואס אין הימעל קלאר, ער ווייסט וואס אין דעם קנויל טהוט זיך... פערשטעהט זיך, מיר זענען ווערטה! (שטיל).

מנוחה (שטעלט צו וואסער אין אויווען).

אליה (וואשט די הענד).

— אט, וועל איך באלד דאווענען מעריב, וואס נאך? מנחה אויך געדאווענט צו דער צייט, אפשר נישט מיט א מנין — אבער גאט ווייסט אלץ, (מ'הערט זיך רעדען הונטער'ן טהיר).

מנוחה.

— כ'לעבען, אימעצער געהט אהער. (הערט זיך צו).

אליה.

— דעם רב'ס קול, הערסט?

מנוחה.

— און יואַל׳ם קול דערקענסטו נישט? יואל מיט׳ן רב!

אליה (טהוט אָן שנעל אַ קאַפּטען).

— דער רב מיט איהם...

(ס׳עפענט זיך די טהיר און אין שטוב קומען אַריין דער רב גרייז־גראָה, מיט אַ שטרײַמעל אויפ׳ן קאָפּ. נאָך איהם יואל. ביידע האַלטען אין רעכטען מיטען רעדען אין תורה, צוהיצט. זיי שטעלען ניט אָב זייער שמועס ווערהענד זיי געהען אַריין).

אליה (כאַפּט זיך אַרויס פריהער).

— אַ גוטער נ׳אָבענד, רבי! (טרעט אָב אין אַ זייט).

דער רב (אויטאָמאַטיש).

— אַ גוטער אָבענד — אַ גוטער יאָהר! (ער בלייבט שטעהן מיט יואל׳ן אין מיטען שטוב — ווי זיי וואָלטען גאָר ניט שפירען, אַז זיי זעען אין אַ צימער. אליה און מנוחה שטעהען אין אַ זייט מיט גרויס דרך־ארץ).

דער רב (צו יואל׳ן צוהיצט.

— און די ערד פרעגט זיך וואָס בעדייט? און אַלץ וואָס איבער דער ערד... און דער הימעל און אַלץ וואָס אין הימעל — אָט וואו דאָס רעכטע פינטעלע שטעהט... קענסטו אָפשר אַ פסוק זיך דער־מאהנען, יואל?

יואל.

— די הימלען דערצעהלען דעם כבוד פון גאָט און פון אַלע זיינע

וואונדער-ווערק דערצעהלען די הימלען.

דער רב.

— אט, דאס מיינט מען מיין קינד! דאס מיינט מען...

יואל.

— צו וואס גראבט מען טיפע גראבענס ביים זייט וועג? ווארום ס'איז גלייכער אין א טיפען גראבען אריינצופאלען איידער פון גלייכען וועג אראב-צו-געהן.

דער רב (צופריעדען).

— גאט'ס ווערטער אונטער דיין צונג, מיין קינד; גאט'ס חסד אויף דיין קאפ, (ער ווענדט זיך אין דער זייט וואו אליה און מנוחה שטעהען פערגאפט) אין די געדערעם ביי דער מוטער, ווען דאס קינד ליעגט נאך אין א קנויל פערוויקעלט, ברענט א ליכט ביי איהר צוקאפענס. וואויל איז צו דעם וועמען דאס ליכט פון חסד לייכט איהם דאס גאנצע לעבען... וואס ס'דו יואל עפיס זאגען אויף דעם?

יואל.

— עס שיינט די זונן ביי טאג; עס שיינט די לבנה און שטערען ביי נאכט. פונקלען זיי אלע מיט ליכט און לויטערקייט. פונקעלט פון זיי אלעמען ארוים דער אמת... און פונ'ם אמת ווינקט זיין חסד... עס שפראצען די גרעזער פון דער ערד ארוים און פערוועלקען: זאל עס דער מענש זעהן; צום טרוקענעם גרעזעלע בויגען זיין קאפ און זעהן — וואו דער אנהויב איז און וואו דער סוף איז... דער אנהויב איז — אמת און דער סוף פון אלעמען איז ווידער — אמת, און צווישען אנהויב

און סוף איז חסד... אמת און חסד, דאָס איז דער גאָרטעל וואָס הילט אונז אַלעמען איין... דאָס איז דער שנור וואָס קניפּט די הויכע הימלען מיט דער שפּל'דיגער ערד. ווער עס רייסט די פעדעם, וואָס בעהעפטען הימעל מיט ערד, אויף איהם איז געזאָגט געוואָרען: צוליעב דעם זינד ווערט דאָס ליכט איינגעטהון...

דער רב (האַלוט יואל'ן).

— וואויל צו די אויערן וואָס הערען אַזוינע ווערטער. וואויל צו די אויגען וואָס זעהען אַזוינס, נישט נאָר אין פּלפּול אַליין, אין חידושי תורה איז אַלץ פאַר דיר אָפען — אין די סודות פון גאָט מיט זיינע מענשען אויף דער ערד קוקט אויך אַריין דיין ליכטיג אויג... (פּלוצלונג) וואו זענען מיר, יואל?

יואל.

— ביי מיר אין דער היים, דאָס איז מיין פאָטער און דאָס איז מיין מוטער.

דער רב (שמייכעלט צופריעדען).

— דאָס ליכט פון דער יוגענד האָט מיך געצווינגען און געפיהרט און כ'האָב אַליין ניט געפיהלט.

אליה (צו מנוחה'ן).

— צינד נאָך אָן אַ ליכט לכבוד דעם רבי'ן.

מנוחה (צינדט אָן נאָך אַקליין וואַנד־לעמפּעל).

— יואל, מיין קינד, זאל דער רבי זיצען.

אליה.

— זאָל דער רבי זיצען.

דער רב (ער קוקט זיך אַרום, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ).

— צי דען נאָר אין די הויכע פּאַלאַצען איז זיין נאָמען?... אין דער נידער, אין דער פינסטערניש...

אליה.

— זאָל דער רבי זיצען (ער שטעלט נעבען רב אַבענקעל) מיין קינד, זאָל דער רבי זיצען.

דער רב.

(ווי ער וואָלט זיך וועלען אָן עפּיס דערמאַהנען, צופריעדען).

— אָט דאָס איז עס. דאָס איז עס... זעץ זיך יואל. זעץ זיך מיין קינד (ער זעצט זיך).

יואל (זיצט פערטראַכט, דער קאָפּ אַראָבגעלאָזען).

מנוחה.

— כ'וואָלט עס געוועוסט וויסען אַז אַזא גאַסט וועל איך האָבען ביי זיך אין שטוב.

דער רב (פלוצלונג, מיט אַ געהויבענער שטימע צו אליה'ן).

— זעצט זיך, מחותן!

אליה.

— וואָס מיינט, דער רבי?

דער רב.

— דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה'ן דעם דארפ־שניידער. (שטיל) נו, וואס שווייגסטו?

אליה (ווי פערלארען).

— כ'בין עס נישט ווערטה, רבי.

מנוחה.

— ס'איז נישט נאך אונזערע פערדיענסטען.

דער רב.

— איז דען געוואוסט וועמעס זכות ס'איז גרעסער? א יגיע כפים, א מענש וואס הארעוועט מיט'ן ביטערן שווייס... (שטיל) נו, רבי אליה, וואס שווייגט איהר? מיין פרומע און ערליכע אסתר און יואל...

אליה.

— זאל מיין קינד זאגען.

יואל (ווינצט ווי פערשטיינערט).

דער רב.

— און וואס זאגסטו, מיין קינד?

יואל (רעגט זיך, ענטפערט נים).

דער רב.

— דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה דעם שניידער. ער

ווײַל זײַן טאַטע'ס אָבער מיט אליה דעם שנײַדערס זוהן זאָלען צו דער חופּה געהן... (אלע שווײַגען) אָפּשר בין איך עס נישט ווערטה? אָפּשר מײַן קינד נישט ווערטה?... וואָס זשע שווײַגט איהר?

אליה.

— כ'האָב עס מורא איבער מײַן מויל אַרויס־צו־ברענגען

מנוחה.

— כ'האָב עס מורא פון מויל אַרויס־צו־רעדען.

דער רב.

— אין וואָס בעשטעהט די מורא?

אליה.

— מיט אַ מענשען זאָל זיך נישט טרעפען, אַזוי, נישט נאָך זײַנע ווערטהען נאָך. אַז בען פערדיענט נישט, איז נישט, רבי.

דער רב.

— וואָס זאָגסטו, יואל? ווי האָבען מיר געלערענט? זאָג, יואל, ווי האָט די תורה געזאָגט?

יואל.

— מִשָּׁמַיִם הִבִּיט ה', רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם.

דער רב.

— ווייסטו אליה דעם טײַטש דאָפון? (קלאַפּט אליה'ן איבער'ן פּלײַצע)

ווייסטו אליה, דאָס וואָס דיין זוהן האָט איצטער געזאָגט?

אליה.

— זאָל מיר דער רבי פֿערטייטשען.

דער רב.

— פּונ'ם הימעל לויגט גאָט אַראָב און ער זעהט אַלע מענשען... אַלע, אַלע! הערסט, אליה, אַלע מענשען! אַל—לע!

מנוחה (זי קושט יואל'ן).

— מיין קינד, מיין קינד! מיט וואָס האָב איך עס פֿערדינט ביי גאָט, מיין כשר קינד...

יואל.

— נאָך דעם ווי עס שטעהט „אנכי ה' אלהיך — איך בין דיין גאָט — איז דערנאָך געזאָגט געוואָרען: „כבד את אביך ואת אמך".

מנוחה (מיט שמחה).

— איך ווייס, מיין קינד, וואָס עס בעדייט. איך ווייס, מיין קינד, וואָס עס איז!

אליה (מיט מעהר דרייסט).

— איך האָב, רבי, גערעדט מיט דער טפשה מיינער, האָב איך. אז דער עיקר איז דער קנויל וואָס ליעגט אין הארצען פֿערוויקעלט... אָ דן, זאָג איך, דער רבי זאָל לעבען, זאָג איך, קען אַלץ אַרויס־רעדען אויף קלאָר, ער ווייסט שוין דעם געדאַנק אויף קלאָר, נאָר

בײַ מיר אין האַרצען איז עס ווי אַ קנויל, רבי... איהר פערשטעהט? (ער האַלט דעם רב) איך בין עס נישט ווערטה, רבי... נישט ווערטה, אַפילו אייער אַטלעסענע קאַפּאָטע מיט וועלכער איהר געהט צו דער הײַליגער תורה בין איך נישט ווערטה מיט מײַנע פינגער אָנצוריהרען, איהר פערשטעהט? איך נעה סיערטיגעס פאַר פויערים מיט אַ גראָבע נאָדעל, מיט ווײַסע שאַרע פאָדעם — ווי קום איך צו אַטלעס? אַזוי מענה איך, איך שרײַ, וואָס זאָגסטו, יואל מײַן קינד, וואָס זאָגסטו?

יואל (זיצט פערשטיינערט).

מנוחה.

— רעד דו, מײַן קינד. רעד פאַר דײַן טאַטען, פאַר דײַן מאַמען. דײַן שׂכל איז בעלויכטען פון דער הײַליגער תורה.

יואל.

— כ'האָב געוואַרט וואָס מײַן טאַטע און מײַן מאַמע וועלען זאָגען.

אליה.

— דו, זאָג, זאָג.

מנוחה.

— נאָר דו, דו.

יואל (ער הויבט אויף זײַנע אויגען).

— מײַן האַרץ איז נאָך ווי בײַ אַ קינד יונג, כ'וויל נאָך בײַ דער תורה זיצען. (ער רעגט זיך).

דער רב.

— וואויל, וואויל. וועסט קענען תורה לערנען, ביי מיר אין מיין שטוב. דיין בעשערטע פון גאט, מיין טאכטער, וועט אויף די שפיצען פינגער ארום דיר אומגעהן, זי זאל דיר חלילה דיין געדאנק נישט איבערמישען... בן שמונה עשרה לחופה איז געזאגט געווארען... און דו ביזט שוין וויים אריבער...

יואל.

— אבער ווען מיין הארץ גלוסט תורה לערנען. (שטיל. אלע קוקען צו איהם).

דער רב.

— ר' אליה, וואס זאגט איהר?

אליה.

— איך בין א פראסטער שניידער.

יואל.

— כ'האב נאך קיין מאל נישט געטראכט... (פערהאקט זיך; ס'איז צו מערקען זיין שמערצענהאפטע אויפרעגונג, ער געהט צו אליה'ן). איך וויל טאטע דו זאלסט רעדען פאר מיר, בעט, טאטע, דעם רבין ער זאל...

מנוחה.

— צי דען קען איך זאגען י א אדער נ י י ן, אז דער רבי האט זיך אזוי נידריג אראבגעלאזען. איך בין דאך א יודענע; נישט

מעהר ווי א יודענע — וואס ווייס איך צו זאגען?

אליה.

— מסתמא איז דאך עס אלץ פון גאט, אלץ פון גאט — קען איך דען איבערמאכען? אזוי טענה איך מיינס.

דער רב (אליין מיט זיך, פערטראכט).

— די תורה... די תורה — יא די תורה — די הייליגע תורה... אין קאפ מוז מען עס ווי געהעריג איז איבערלעבען.

אליה (פלוצלונג, מיט דרייסט).

— רבי איך בין גרייט צו טהון אייער ווילען.

יואל.

(ער מאכט א בעוועגונג, ווי ער וואלט זיך וועלען ווערען, רעדט מיט איין אייגעהאלטענעם אויפגערעגטען טאן).

— ווילט איהר... אויב איהר ווילט.

מנוחה.

— קען איך דען נישט וועלען? (ס'קלאפט אימעצער הינטער דער טהיר).

אליה.

— אימעצער געהט אהער, מנוחה.

דער רב (ערוואכענד).

— אפשר דער שמש מיך רופען?

מנוחה (עפענט די טהיר).

חוה

(קומט אריין. שען געוואקסען, פול מיט בעוועגונג, זי קוקט זיך ארום, שמייבעלט צופריעדען, אלע קוקען איהר אן פערוואונדערט).

— גוט נ'אָבענד! איהר דערקענט מיך טאקי נישט? (לאכט).

מנוחה (איבעררַאשט).

— כ'קען שווערען — חוה! טאקי חוה! אליה, דאס איז דאך חוה, ווי קומסטו אהער?... (זיי קושען זיך). נאך'ן קול האב איך זי דערקענט.

חוה (צו אליה'ן).

— און וואס מאכט איהר, פעטער? איהר האט מיך נישט דערקענט? חא־חא־חא, קיינער נישט דערקענט. (קוקט אן יואל'ן) און דאס ביזטו יואל'קע... דו האסט מיך אויך נישט דערקענט, אהא, יואל'קע, כ'האב געזאגט אז כ'וועל נאך אמאל קומען אהער — געהאלטען ווארט!

יואל.

(קוקט זי אן, נאר זיין בליק פאלט צו דער ערד).

אליה (גוט רב).

— דאס איז מיין שוועגערינ'ס, זאל זיין אין גן־עדן — א טאכטער, איהרע א שוועסטער'ס. קליינווייז ביי מיר געוואקסען.

מנוחה.

— א קיי'עברינע יתומה, גאר א פיצעלע געלאזען די מאמע איהרע.

חוה (צופריעדען אויפגערעגט).

— צוועלף יאָהר בין איך אין גאַנצען אַלט געווען, ווען איהר האָט מיך אָבגעפיהרט צו דער מוהמען, נאָך גאָר אַ קליינינקע געווען, אמת יואל? מיר פּלעגען זיך ביידע בעהאַלטען אונטער'ן בעט, געדענקסט? שבת צו נאַכט'ס איידער מען פּלעגט אָנצינדען ליכט פּלעגען מיר זיך שפּילען אין בעהעלטעניש, האָסט מיך איין מאָל פון אונטער דער מוהמעס פּערענע אַרויסגעשלעפּט, חאַ — חאַ — חאַ, געדענקסט, יואל'קע?

דער רב.

— ביי איך רעדען אַלע אַזוי הויך?

חוה (איבערראַשט, פערשעמט).

יואל.

— איך בין נאָך יעמאָלט אין חדר געגאַנגען.

דער רב.

— צו הויך... פע מיין קינד.

אליה.

— רבי, דאָס איז נישט פון געוואוינשאַפט.

חוה (רעדט שטילער).

— איך בין דאָך, פּעטער'ל, שטענדיג אַ שטיפערקע געווען איהר געדענקט, ווי כ'פלעג אייך די באָרד אויסרייסען, — פערפּליאָנטערן אייך די פאָדעם.

מנוחה (וויינט).

— מיט דרך־ארץ אבוסעלע מיין קינד, דאס איז דאך אונזער רב. דו זעהסט גאר נישט, צוליעב יואל'ס זכות דער רבי ביי אונז אין שטוב.

חוה.

(זי טרעט אפ אין א זייט האלב בעלעדיגט האלב פערוואונדערט).

— רעד איך דען אזוי הויך?...

דער רב.

— געה איך דערווייל א היים, און דו, יואל מיין קינד, און דו, יואל מיין קינד, (זיין קול ציטערט) ווייסטו, אז צוויי וועגען זענען פארהאנען... געדענק'זשע, צוויי וועגען זענען פארהאן. — א גוטע נאכט! א גוטע נאכט! (ער קושט די מזוזה, געהט ארויס, אלע קוקען איהם נאך אויסער יואל וועלכער זיצט ווי צומישט).

חוה.

— דאס איז עס דער רב. כ'האב איהם דערקענט.

אליה.

— דער רב איז עפּיס טרויעריג אוועק.

מנוחה.

— איך בין עפּיס ווי צומישט, און ווייס נישט וואו כ'בין אין דער וועלט, (זי פאלט נאך א מאל הוה'ן אויפ'ן האלז, א דויערנדעס קושען) ביזט דאך ס'איינציגע וואס איז מיר איבערגעבליבען נאך חיענעלען... דאס איינציגע... (קושט זי).

חוה.

— אָבער זעהט סאַראַ' גרויסע איך בין אויסגעוואַקסען! שטעל זיך יואל וועלען מיר זעהן ווער איז גרעסער...

אליה.

— ווייסט, מיין קינד, דער רב — אונזער רב, עפּיס נישט קיין קליינינקייט, ער איז דאָך געווען ביי אונז און איז עפּיס אוועק אומעדיג.

חוה.

— איך בין אַזוי צוטראָגען אַז כ'האָב איהם גאָר נישט אָנגעקוקט ווי ער האָט אויסגעזעהן... יואל וויל גאָר אפילו נישט קיין קוק געבען אויף מיר.

יואל (שטעלט זיך, שעמט זיך).

— וואו ביזטו געווען די גאַנצע צייט?

חוה.

— האַ — האַ, וואו כ'בין געווען די גאַנצע צייט, כ'האָב אַלץ געוואַרט, אַז כ'וועל גאָר אַ גרויסע אויסוואַקסען, איהר וועט מיך שוין נישט דערקאָנען — יעמאָלט וועל איך קומען צו אייך, איהר וועט מיך אָנקוקען, אָנקוקען און דערנאָך מיט אַמאָל: חוה! דאָס איז דאָך חוה.

מנוחה.

— ווייסט חוה'לע וואָס דער רב האָט דאָ געטהון?

יואל (פארפלאָנטערט די אויגען).

— רעד נישט, מאמע!

אליה.

— מײַנע אויגען האָבען געקוקט און גאָר נישט געגלויבט.

מנוחה.

— אפשר מאַכען דיר אַנ'עסען?

חוה.

— ניין, כ'וויל נישט עסען, כ'בין זאַט מיט אייך אַלעמען, אַז איך וואָלט אייך דערצעהלען ווי כ'האָב געבענקט אַהער צו אייך... ווי כ'האָב אייך שוין אַלעמען געוואָלט זעהן... ווי איך האָב צו דיר יואַל'קע געבענקט. — און דו ווילסט גאָר נישט אפילו אַ קוק געבען אויף מיר... מוזט שוין גאָר גוט קענען לערנען... אויף דײַן שטערן איז אָנגעשריבען. (קוקט איהם אָן).

אליה.

— דער רב וויל נעהמען יואל'ן פאַר אַנ'איידעם.

חוה (איבערראַשט. זי ווערט בלאַס).

— יואַל'קע אַזוי גיך? גאָר נישט געוואָרט אויף מיר...

יואל.

(ער געהט אויף און אָב, וואַרפט צושראָקענע בליקען צו חוה'ן).

חוה.

— יואל, יואל... פערגעסען חוה׳לען. געדענקסט, מיר האבען דאך אמאל אין טאטע-מאמע געשפיעלט, דער פעטער האט אונז ביידען מיט׳ן בעזעם ארויסגעטריבען פון אונטערן בעט, (זי שמעלט זיך געבען איהם) איהר זעהט, ביידע איין גרוים! (צופריעדען) ביידע איין גרוים!

אליה (ער ווינקט אונצופריעדען צו מנוחה׳ן).

יואל (ווענדט זיך צום טהיר, ער וויל ארויסגעהן).

מנוחה.

— וואוהין אזוי שפעט?

יואל (ווי דערשראקען).

— איך געה אין בית מדרש אריין, כ׳וועל שוין דארט בלייבען לערנען אויף א גאנצע נאכט.

חוה.

— דו אנטלויפסט פון מיר? און איך האב געמיינט, יואל׳קע, דו וועסט דערזעהן דיין חוה׳לען... וועסט זיך דערפרעהען... אזוי לאנג נישט געזעהן, אך יואל׳קע.—

מנוחה.

— וואו וועסטו שוין היינטיגע נאכט געהן אין בית המדרש אריין, וואו ס׳דו שוין געהן? אט בלייב שוין דא לכבוד דעם גאסט!

אליה (ער קוקט פערוואונדערט).

— דו האסט דאך נעכטען איך א גאנצע נאכט געלערנט. וואו ס'דו שוין גיין (?) אזוי שפעט? ס'אי דאך איבער דיינע כוחות.

יואל (ווי ער וואלט בעטען הילף).

— טא רופט דעם רב אהער... געהט רופט צוריק דעם רב,

מנוחה (האלט חוה'ן).

— עפים מיין קינד שרעקט זיך פאר דיר, דאס ביזטו דאך חוה... מיין שוועסטער'ס יתומה — — טא וואס שרעקט ער זיך...

חוה.

— קום יואל! די מוהמע זאגט, דו שרעקסט זיך פאר מיר, וואו ס'דו געהן אין בית מדרש אריין, קום צו מיר, צו חוה'לען, (גלעט איהם) לאמיר ווידער, יואל'קע, קליינע, קליינע קינדערלעך זיין (קוקט איהם אין די אויגען).

(פארהאנג).

צווייטער אקט.

בײַ אליה דעם שנײַדער. דעקאראַציע ווי אין ערשטען אקט.
אליה און מנוחה זענען ביידע שטאַרק פאַרטיפט בײַם באַק־אויווען, קוקען ביידע אין אויווען אַרײַן מיט פאַרגאַפטע פּנים׳ער, אין דעם צימער, אינ׳ם הינטערגרונד, זעהט זיך דורך די גלעזערנע שויבלעך אין דער פאַרמאַכטער טהיר — יואל, ער שאָקעלט זיך איבער דער גמרא מיט גרויס התמדה, פון צײַט צו צײַט רײַסט זיך דורך זיין געזאַנג — ער לערנט.

מנוחה (קוקענדיג אין אויווען).

— גאָר קנאַפּ הייבען געלעגט אין די בולקעס, קיין עין־הרע, וואַקסען פון אויווען אַרויס.

אליה.

— ס׳כאַפּט ברוינען, כ׳האָב מורא, האָסט צופיעל האָלץ געלעגט.

מנוחה.

— קיין בעז זאָל נישט זיין, כ׳וועל האַלטען אַ ביסעל אָפען דאָם טהירעל.

אליה.

— וועסט אידר אויך מיטגעבען אַ פּאָר בולקעס?

מנוחה.

חוה'ן מיינסטו ?... וואס וועלען לייט זאגען ? א יתומה ; ווי טרייבט מען זי ?

אליה.

— ווער זאגט, טרייבען ? וואו זי איז געוועזען פריהער, א היין זאל זי זיך פאהרען איצטער אויך. (רעדט שטילער) איך בין א פראסטער מענש, כ'טאר עס פון מויל נישט ארויסרעדען. פערשטעהסט ?... איך זאג דיר — מען טאר זי נישט האלטען... פערשטעהסט ?

מנוחה.

האט מען זי אפשר מיט אנ'אנדער דרך געקענט אפשיקען צוריק מיט א יתומה...

אליה (שוין האלב אין כעס).

— איך טאר עס נישט, פערשטעהסט ? דער רב האט ווי אנגעוואונקען : „א קול פון א אשה" האט ער געזאגט, — ביי אייך אין שטוב, א כשר קינד, זאגט ער, ס'קען נאך חלילה א פלעק פאלען, זאגט ער. — פערשטעהסט ?... מען האט עס מיר געגעבען צו היטען, מיר, דעם שניידער האט מען געגעבען אנ'אוצר צו היטען — טא וואס זאל איך טהון ? ס'איז גאר נישט אונזערער ; און מיר מוזען היטען.

מנוחה.

— כ'האב אפילו קיין בעז נישט געזעהן.

אליה.

— זי איז דאך איהם אויפ'ן קאפ געקראכען .. עפיס א קליינינקייט

איז עס בײַ דיר ? אַ פֿרעמדער אוצר . . . מען קען גאָר גרינג בעשטראָפֿט ווערען.

מנוחה.

— זי איז ערגיץ אַוועק גאָר אומגעגעסען (ווישט די טרערען) יתומה מײַנע, עפּיס דאָס האַרץ נאָגט אַזוי.

אליה.

— כ'האָב דען איהר געזאָגט אַזוינס בעזעס עפּיס ? כ'האָב איהר געזאָגט ווי דער אמת איז ; מיט אַ שׂכל האָב איך איהר געזאָגט. פֿאַר יואל'ן, האָב איך געזאָגט. ס'שאַדט צו דער תּורה — האָב איך איהר געזאָגט, דו ביזט שוין אויסגעוואַקסען, זאָג איך, גלײַכער ווײַטער בײַ דײַן פֿעטער יענקעל זאָלסטו זײַן.

מנוחה (בעמערקט אימעצען אין פֿענסטער).

אליה (ער קוקט אין פֿענסטער).

— דוכט זיך גאָלדע געהט, שלים צו די טהיר ביז דו וועסט ניט פֿערשטעלען דעם אויוועז מיט'ן ברעטעל.

מנוחה (פֿעררינגעלט די טהיר).

— אָבער זעה נאָר, שטענדיג, ווען מען בעדאַרף זי נישט וואַקסט זי אויס, (מען קלאַפּט) ווער איז דאָרט ?

גאָלדע (הינטער'ן טהיר).

— עפֿענט, מנוחה לעבען !

מנוחה.

— באלד, גאָלדעשו, כ'האָב מורא דער אויוועָן זאָל נישט אויסקיהלעָן.

אליה (שטיל).

— זי האָט גאָר קיין צייט נישט.

מנוחה.

— רעד שטילער אַ ביסעל... (העכער) האָט קיין פּאַראיבעל נישט, גאָלדעשו, כ'עפען די מינוט. (פּאָרעט זיך מיט דער לאָפּעטע אין אויוועָן, גאָר באלד פערמאַכט זי איהם און עפענט די טהיר).

גאָלדע (קומט אריין).

— גאָט העלף איך!

מנוחה און אליה.

— אַ גוטער יאָהר.

גאָלדע.

— איהר האָט זיך מנוחה'שו קיין עין־הרע פערוואָרעמט.

מנוחה.

— היינט דוקא אַ היץ אויף דער גאַס.

גאָלדע (קוקט זיך אַרום).

— עס שמעקט ביי איך אין שטוב. (יואל'ס געזאנג רייסט זיך דורך דער זוהן זיצט דאָרט? גאָטעניו! אַז דו ווילסט אָנטהון אַ נחת דער

מאַמען. — (אויף אליה'ס זייט) איז האָטש דער טאַטע צופריִדען?

מנוחה (שטעהט די הענד הינטער די זייטען).

— זיצט, גאָלדעשו, וועט איהר עפּיס זאָגען גוטס? (ווינקט צו אליה'ן).

גאָלדע.

— איהר באַקט בולקעס, מסתמא, שוין אויף שבת, מסתמא.

אליה.

— גאָט איז מיט אייך, ווי קומט עס, אויף שבת? היינט איז דאָך נאָך ערשט דינסטאָג.

גאָלדע.

— ס'וואונדערט מיר טאַקי דאריבער.

(שטיל).

מנוחה (מיט אַ שמייכעל).

— האָט איהר דאָך, מסתמא, געהערט אין שטאָדט?

גאָלדע.

— וועמעס מזל ס'איז ווערטה ביי גאָט.

מנוחה (עפענט דעם אויווען).

— גאָלדעשו, איהר ווינשט דאָך מיר קיין בעז נישט. — זייט זשע מוחל.

גאָלדע.

— זאָל עס מיר שוין גאָט ווינשען, וואָס כ'זעה אויף אייך, (קוקט נייגעריג אין אוייוען) קיין עין־הרע! קיין בעז אויג! יעדער בולקע ווי די ליבטיגע זונן...

אליה.

— פערמאַך, פערמאַך; קיהלסט אוים דעם אוייוען.

גאָלדע.

כ'מיין מנוחה'שו, זיי זענען שוין פאַרטיג.

מנוחה (עסקט זיך מיט דער לאָפּעטע אין אוייוען).

— פרעגט איהר גאָר נישט גאָלדעשו, וואָס כ'באַק עפּים בולקעס אין מיטען העלען מיטוואָך?

גאָלדע.

— דער גוטער יאָהר ווייסט אייך, אז איהר דערצעהלט נישט, נאָך וואָס זאָל איך פרעגען? אפשר פאַר אייער פלימעניצע? מע זאָגט איהר שיקט זי אָפּ צוריק אַהיים.

מנוחה (מיט פערדראָס).

— מענשען האָבען צינגער. הערסט, אליה? מען רעדט שוין גאָט בעוואָהר, גאָלדעשו.

אליה.

— וואָס האָסטו מורא צו דערצעהלען.

גאָלדע.

— איך שלאָג זיך גאָר נישט אָן, גלאַט עפּיס — אַ צו גרויסער רויך געגאַנגען היינט פון אייער קוימען, געמיינט די סאַושע זיך פערקלייעט, (יואלים געזאַנג).

מנוחה (בעווייזט צו יואל׳ס זייט).

— אַט פאַר ווענעס וועגען, צוליעב וועמען די מאַמע פערמאַכט נישט קיין אויג ביי נאַכט.

גאָלדע.

— וואָלט דער וואָס אין הימעל יעדע מאַמע בענטשען מיט אַזאַ אוצר, ווייסט איהר דען וואָס איהר פערמאָגט? ווייסט איהר דען וואָס די שטאָט רעדט?

מנוחה.

— פון דעסטוועגען, אַ מאַמעס האַרץ איז שטענדיג אין וואונדען. ס׳שרעקט מיך פאַר מיין אייגענעם גליק, טראַכט איך מיר: מע דאַרף דאָך מיט עפּיס פערדיענען ביי גאָט.

אליה.

— שאַ, זי האָט זיך שוין צופלאַפּעלט.

מנוחה.

— ער איז אַפילו גערעכט, נאָר אַ יודענע איז שוין אַזוי, אַ האַרץ הויבט אַמאָל אָן צו נאָגען און ווייסט אַליין נישט פאַר וואָס; ווייסט אַליין נישט פאַר וואָס זיך צו כאַפּען. זאָג איך צו איהם:

לאָמיר אָפּבאַקען אַ ביסעל בולקעס און צוטײלען, ס'איז דאָך פֿאַרהאַן וועמען, ברוך השם צו געבען — זאָל גאָט נישט שטראָפֿן פֿאַר די רײד.

אליה.

— האָט מען דאָך דיר געזאָגט: ווילסטו וואָס טהון — זאָל קיינער נישט וויסען!

מנוחה.

— האָסט דאָך מיר אַליין געהייסען, אין פֿאַר גאָלדען בעראַרך איך דען סודות האַלטען?

גאָלדע (צוטומעלט).

— איך בין נאָר געקומען פֿרעגען: אֶפּשר וועט רבי אליה איבערגעהען מיין מאַנס שבת'דיגען קאַפּטען... כ'וואָלט געוועוסט וויסען...

מנוחה.

— אַך, וואָס רעדט איהר? וואָס רערט איהר...

(שטיל).

אליה.

— זעה ס'זאָל דאָרט נישט צוגעבּרענט ווערען אין אויווען.

גאָלדע.

— איך געה שוין אוועק. וועט עס רבי אליה קענען מאַכען אויף שבת?

אליה.

— כ'וועל קענען, כ'וועל קענען. איהר וועט אזוי גוט זיין ברענגען פאר נאכט צו.

גאלדע.

(שפּירט זיך עפּיס נישט בעקוועם, דרעהט זיך, קוקט זיך ארום און געהט ארויס גאר נישט זאגענדיג).

מנוחה (מיט פערדאכט).

— האט אפילו „א גוטען טאג" נישט געזאגט.

אליה.

— זאג מיר, וואס האט זי דא געוואלט? געערעדט, געבעבעט און געקוקט... אויסגעשמעקט, וואס האט זי געוואלט?

מנוחה.

— זאל איך אזוי וויסען פון שלעכטס, ווי כ'ווייס וואס זי האט דא געוואלט, א רויך — זאגט זי, האט זי א צו גרויסען געזעהן געהענדיג פון אונזער קוימען.

אליה.

— איז עס איהר דאגה?

(שטיל).

מנוחה.

— האט זי זיך אפשר דערוואוסט פון חוה'ן?

אליה.

— דער גוטער יאָהר ווייסט וואָס זי האָט געוואָלט, אָפּשר טאַקי חוה? זי האָט עפּיס געדראָליעט מיט איהר. זעה, ווי ס'האָט זיך שוין צוטראָגען איבער'ן שטאָדט, ווער האָט זי געטריבען ווער? כ'מיין טאַקי אין אמת'ן — זי איז געווען אַ קליינע, האָט נישט געהאַט ביי וועמען צו זיין, איז עפּיס אַנדערש געווען, זאָל איך זי אָפּשר חתונה מאַכען? אַ קשיא אויף אַ מעשה — אָפּשר מיינט זי טאַקי יואל'ן... ס'פעהלט מיר נאָך מעהר נישט.

מנוחה.

— זי וואָלט איהם געוואָלט — פאַר וואָס נישט?...

אליה.

— טפשה! רעד עס גאָר פון דיין מויל נישט אַרויס, דערמאָהן עס נישט, כ'וויל עס פון דיר נישט הערען.

מנוחה.

— וואָס האָב איך דען געזאָגט?

אליה.

— וואָס דו האָסט געזאָגט איז איבריג, אָט נעהם אַרויס די בולקעס פון אויווען און צוטראָג עס גלייך וואו מע בעדאַרף.

מנוחה.

— אין גאַנצען?

א ל י ה.

— פאַר וואָס דאַרפסטו דען לאָזען?

מ נ ו ח ה.

— אֶפשר חוה'ן מיטצוגעבען, אויב זי פאָהרט —

א ל י ה.

— לאָז מיך צורוה!

מ נ ו ח ה.

— זעה, וואָס ביזטו אַזוי אויפגעבראַכט? (זי נעהמט אַרויס פון אויווען בולקעס) זעה נאָר, אליה, צי מיר האָט זיך אויסגעדוכט? אין אויווען זעגען זיי געוועזען שענער, זאָלסטו געזונד זיין, אליה, זענען נישט עפּיס ווי קלענער געוואָרען?

א ל י ה.

— מאַך קיין שהיות נישט, טראָג עס שוין אַוועק און צוטייל ווי מען האָט גערעדט.

מ נ ו ח ה (גאָר אַבהענגדיג).

— מיר קלעפּען זיך עפּיס נישט די הענד.

א ל י ה.

— האָסטו זי נישט געדאַרפט אַריינלאָזען, (ער נעהמט צו בײַ איהר די לאָפּעטע, נעהמט אַרויס איינציגווייז די בולקעס פון אויווען, בלאָזט זיי, ווישט זיי אַרום און לעגט זיי אין אַקערבעל אַריין.

מנוחה (ווישט איבער יעדע בולקע מיט'ן שירץ).

— ווי די זונן בעוויזט זיך מיר אויף א ווילע — לויפט באלד דורך א שאטען אין מיין שטוב, (יואל'ס טרויעריגער גמרא-ניגון צוקניקעלט זיך איבער'ן שטוב, ווי הערען זיך א ווילע איין).

אליה.

— טראג איהם אריין א פרישע בולקע.

מנוחה.

— זאל ער בעסער גאר נישט וויסען וואס ביי אונז טהוט זיך, כ'וועל נאר א פאטשיילע כאפען אויפ'ן קאפ און צוטראג שוין, און טאמער קומט וחוה?

אליה.

— דאס וועל איך שוין אליין, האב קיין מורא נישט.

מנוחה.

— און דו פערגעס נאר נישט אז דו האסט צו טהון מיט א קיילעכ־דיגע יתומה, דאס איינציגע וואס איז מיר פון מיין שוועסטער געבליבען.

אליה.

— ביזט א בהמה! וואס מיינסטו, וועל איך מיט איהר טהון? כ'וועל זאגען, ביי אונז איז ענג און גאר נישט.

מנוחה (ווישט די טרערען).

— געדענקושע... און אפשר זאלסטו איהר גאר נישט זאגען, אפשר דוכט זיך דיר נאר אוים, ס'קען דאך אויך זיין, (זי דעקט ארויבער

דאָס קערבעל מיט אַ טוך און געהט צרויס . אין טהיר) גערענקושע אליה ,
הערסט ? (פערשווינדט) .

אליה .

(ער קוקט איהר נאָך אין פענסטער , פערגנב'ט זיך אויף די שפיצען פינגער צו יואל'ס טהיר און הערט זיך צו זיין לערנען , אַ זיסע צופרידענקייט צוגיסט זיך איבער זיין פנים . פלוצלונג , ווי ער וואָלט זיך אָן עפּיס דערמאַהנען — איילט ער אויף דער גאַס אַרויס און קומט גלייך צוריק , רעדט צו זיך אַליין „אַ שאָד ניט אָנ־געזאָגט , נישטאָ ווען אין שטוב צו לאָזען" , ער נעהמט זיך צו זיין אַרבייט נאָר ער יוארפט יעדער ווייַלע אַ בליק און קוקט אין פענסטער) .

יואל .

(ער געהט אַרויס פון זיין צימער , פ'זימעל אַרויפגערוקט , שטאַרק פערטראָגען , קוקט זיך אַרום , ווי ער וואָלט אימעצען זוכען) .

אליה .

— דו זוכסט עפּיס ?

יואל (ער געהט צו צו אליה'ן) .

— וואָס נעהסטו אַזוינס , טאַטע ?

אליה .

— אַ וואונדער , דו זאָלסט פרעגען .

יואל .

— איז עס אַ וואונדער ?

אליה.

— אָט, אַ דאגה האָסטו, סיערמיעגעם נעהט דיין טאַטע, ס'וועט שוין בלייבען פאַר דיין טאַטען אַליין. בעסער דערצעהל מיר עפּיס פון דעם וואָס אין די הייליגע ספרים איז געשריבען, פון דעם וואָס דו רעדסט מיט'ן רב.

יואל (צושטרייט).

— אַ פלפול מיינסטו?

אליה.

— דאָס איז דאָך געווים נישט פאַר דיין טאַטען צו בענעהמען. עפּיס פון דעם וואָס מגידים זאָגען פאַר'ן פּראָסטען עולם.

יואל (בעגייסטערט).

— הימעל און ערד האָט גאָט בעשאַפען, זענען זיי אָבער וויים איינער פון אַנדערן, בענקען זיי איינער צום אַנדערן און קענען זיך קיין מאָל נישט דערנעהנטערן, טהוען זיי ביידע תפלה פאַר גאָט ער זאָל זיי בעווייזען אַ וואונדער און הימעל מיט ערד צוזאַמענברענגען. האָט גאָט די מענשען בעשאַפען, זיי זאָלען אויף דער ערד אַרומגעהן און שטענדיג צום הימעל ווענדען זייערע אויגען, צום הימעל די הענד אויסברייטען און צום הימעל זייערע תפלות שיקען און דורך די תפלות ווערט די ערד מיט די הימלען אין איינעם פערקניפּט.

אליה.

(ער בלייבט זיצען מיט דער נאָדעל אין דער האַנד, דער קאָפּ אַראָבגעלאָזען).

— אַ שאָד, וואָס די מאַמע איז נישטאָ, זי וואָלט עס גאָר גוט בענומען.

יואל (נישט קוקענדיג צו אליה'ן).

— און וואו איז חוה?

אליה.

— חוה... די מאַמע האָט איהר געזאָגט, אַז ביי אונז איז אַ ביסעל ענג.

יואל.

— איז ביי אונז קנאַפּ אָרט פאַרהאַנען? כ'וועל פאַר איהר אָבטרעטען מיין געלעגער.

אליה.

— אָט מיש זיך נישט אין אַזוינע זאַכען, מיין קינד.

יואל.

— איז זי שוין אַוועקגעפאָהרען? (ער געהט אום אויף און אָב).

אליה.

— זי וועט אַוועקפאָהרען, זאָל זי זיך פאָהרען געזונדטערהייד.

יואל.

— נאָך היינט וועט זי אַוועקפאָהרען?

אליה.

— מען ווייסט נאָך נישט. (שטיל).

יואל (ווענדט זיך נעבען אליה'ן).

— וואס וואלסטו געטהון דעמאלט, טאטע, אז די הימלען זאלען זיך דיר אראבלאזען אויפ'ן רעכטען קאפ און די ערד אונטער דיינע פים זאל אלץ זינקען טיעפער?

אליה.

— איך בעדארף גאר נישט טראכטען פון אזוינע זאכען וואס זענען ביי גאט אין די הענד. (ביידע שווייגען).

יואל.

— צוויי וועגען זענען פארהאן: איינער א שמאלער און דער אנדערער א ברייטער; פאר דיר, טאטע, איז דער ברייטער און פאר מיר דער שמאלער.

אליה.

— עה, וואס ווייסט דיין טאטע? דיין טאטע געהט סיערמיגעס, וואס רעדסטו מיט איהם אזוינע ווערטער. (שטיל).

יואל.

— ווייסט נישט טאטע וואו חוה האט זיך געהאדעוועט די גאנצע צייט?

אליה (שווייגט).

יואל.

— כ'מיין מען האט איהר געדארפט (פערהאקט זיך) ווייסט טאטע וואס כ'וויל דיר נאך דערצעהלען?

אליה.

— דערצעהל אזוינס, וואס זאל זיין דיין טאטען גרינג בענעהמען, עפיס פון דעם וואס ס'טהוט זיך אויף יענער וועלט, דארט, אין יענע ווינקעלעך. וואס זאגסטו? נישטא דארט קיין פויערים מיט סיערמיעגעס, נישטא קיין שניידערס מיט נאדלען אין די לאצען, (פלוצלונג וועסט דאך מסתמא פון שטוב נישט ארויסגעהן? כ'וועל נאר אלויף טהון דער מאמען וואס זאגען. אויב דו וועסט לערנען זאלסטו דיין טהיר לאזען אפען, און טאמער קומט ווער זאלסטו זאגען אז מען קומט באלד

יואל.

(ענטפערט נישט, ער געהט ארײן צו זיך און פערמאכט די טהיר).

אליה.

(ס'איז צו מערקען זיין אונרוהיגקייט, ער טהוט אן זיין קאפטען געהט שטיל צו יואל'ס טהיר און עפענט זי פארזיכטיג).

— זאל זיין אפען ביז כ'וועל קומען, טאמער פרעגט ווער זאלסטו זאגען מען קומט גלייך. (געהט ארויס).

יואל.

(ער הויבט אן זינגען מיט גרויס חשק ביי דער גמרא, זיין געזאנג צוגיסט זיך איבער'ן גאנצען שטוב. דאס געזאנג רייסט זיך פלוצלונג איבער. ער גיט א ציטער, ווי אימעצער וואלט איהם הינטען ארום איבערגעשראקען. ער געהט ארויס אין דעם פאדערשטען צימער, בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב פער־קלערט, ער הויבט אן צו רעדען, פונקט ווי געבען איהם זאל שטעהן א צווייטע פערזאן).

— ווער האט דיך געבראכט אהער צו מאכען מיך פאראיהרען

פון דעם גלייכען וועג? זייא איך מיר אונטער א בוים, וואס שיקט אויף אלע זייטען זיינע גרינע בלעטערדיגע צווייגען; פערשטעלען די צווייגען דעם ריינעם הימעל פון מיר; פערשטעלען זיי די ליכטיגע זונן פון מיר. קימט א האנד פון אויבען געשיקט, נעהמט פונאנדער די געדיכטע צווייגען, הויב איך אויף מיין קאפ און זעה: דער הימעל — און ער איז בלאה און ציהט זיך אוים ווי א ביידעל איבער מיין קאפ, זעה איך די זונן — זי שווימט מיט גבורה אין דעם הימעל, און דאס איז אלץ וויים פון מיר... און דאס איז אלץ וויים פון מיר. (ער קוקט אין פענסטער מיט טיעף פערבענקענדע אויגען).

חוה.

(קומט אריין, זי איז בלאס, די אויגען פערוויינט, זי בלייבט שטעהן נעבען טהיר די אויגען צו דער ערד געזונקען).

יואל.

(ס'איז צו מערקען א שווידער געהט דורך זיין לייב. ער קעהרט זיך אב מיט'ן פלייצע צו חוה'ן, מאכט איניגע טריט פאראוים צו זיין חדר און בלייבט שטעהן דעם קאפ אראבגעלאזען).

חוה (רעדט שטיל, ניט אויפהויבענדיג די אויגען).

— מאכסטו געדעכט דיין טאטען מיט דיין מאמען?

יואל (שווייגט אונבעוועגליך).

חוה (איהר שטימע ציטערט).

— זיי טרייבען מיך ארוים פון שטוב. זיי ווילען נישט, דו זאלסט מיך זעהן. (שטיל) יואל, אויב דו ווילסט די תורה לערנען טא לערען זי;

נאָר בעט בײַ דײַן טאַטען און דײַן מאַמען זײַ זאָלען מיר לאָזען זײַן בײַ איך אין שטוב, איך זאָל נישט דאַרפען שטעהן הינטערן פענסטער. (שווײַגט) כ׳האָב זיך דערוואוסט, דער רב וויל דיך פערקנס׳ען מיט זײַן טאָכטער, דו ווילסט נישט.

יואל.

— לערנען וויל איך, לערנען וויל איך.

חוה.

— כ׳האָב געוואוסט, אַז דו ווילסט תורה לערנען, דעריבער בין איך אַזוי לאַנג צו אייך נישט געקומען, אָבער...

יואל.

(געהט שנעל אַרײַן צו זיך אין צימער. צושאָקעלט זיך איבער דער גמרא אַרויסגעבענדיג קולות, וועלכע זענען מעהר עהנליך צו אַגעשרײַען פאַר טיעפען וועהטאָג איידער צו אַ ניגון פון דער גמרא).

חוה,

(זי צולאָזט איהרע דונקעלע, לאַנגע האָר. שפּאַרט זיך אָן בײַם זײַט פון יואל׳ס טהיר און הערט זיך צו צו זײַן געזאַנג).

יואל.

— די מאַמע וועט באַלד קומען.

חוה.

— לערען, לערען די תורה און איך וועל נאָר צוהערען צו דײַן שטימע.

יואל.

— וואס גיט דיר מיין קול?

חוה.

— דאס גאנצע לעבען גיט מיר דיין קול וואס קלינגט ביים לערנען די תורה... ווען כ'בין נאך א קליין קינד געוועזען האב איך זיך צו דיר געצויגען, געדערענקסט ווי מיר האבען ביידע געוואקסען... האט מיר אבער דיין מאמע וויים, וויים אוועקגעשיקט. בין איך אין דער פרעמד געוואקסען און מיט מיר איז דיין לויטערער פנים געוואקסען. אז איך בין גרעסער געווארען האב איך אלץ א וועג געזוכט ווי אזוי צו קומען צו דיר... דו האסט דא די תורה געלערנט און איך האב דארט שטענדיג פאר זיך אליין א ליעד געזונגען, אליין פאר זיך פלעג איך זינגען און מיר האט זיך אויסגעדאכט: דו ווערסט א ווײַלע שטיל ביי דער גמרא און הערסט זיך צו, און אז איך ווער שטיל קומסטו צו געהן און גלעטסט מיר איבער מיינע האר, קוקסט מיר גלייך אין די אויגען אריין, זאגסט גאר נישט און איך פערשטעה שוין, דאס ווילסטו כ'זאל ווידער זינגען... זינג איך ווידער (זינגט בעגייסטערט).

וואקסט א־בלום אין גרינעם גאר־טען,
וואקסט און ווייסט נישט ווער זי איז;
זינגט א פויגעל אין די צווייגען
קלינגט זיין קול איהר האניג זיס...

וואו־זשע ביזטו פויגעל ליעבער?
בוי דיין נעסט אוים טיעף און ברייט —
צו דיר מיין ליעבער...

יואל.

(רייסט איבער דאָס געזאַנג, שרייט אויס שמערצענהאַפט).

— אויב דו ווערסט נישט שווייגען וועל איך באַלד אָנהויבען שרייען ביז מענשען וועלען אָנלויפען!... (ער געהט ארויס אין דעם פאָדער־צימער פאַרביי חוה׳ן, געהט אויף און אָפּ, ווארגענדיג זיך מיט זיינע געפיהלען).

חוה.

— און אז מענשען וועלען זיך צוזאַמענלויפען וועל איך צו זיי זאָגען: אָט איז מיין חתן און מיין געליעבטער, ברענגט די חופּה אַהער, טהוט מיר אַ שלייער אָן, זאָל אונז די גאַנצע שטאָדט צו דער חופּה פיהרען.

יואל (ער ציטערט).

— ווען דו ביזט אַ קליין קינד געוועזען און ביי אונז אין שטוב געוואַקסען, האָב איך געמיינט דו ביזט מיינע אַ שוועסטער, איצטער דערקען איך דיך נישט. איך וויל דו זאָלסט זיין חוה... מיינע אַ קליינע שוועסטער... ווי דעמאָלט, אַ שוועסטער.

חוה.

(זי ציהט זיך צו איהם, בלייבענדיג זיצען אויף איהר אָרט. דאָס געזיכט דריקט אויס טיעפע ליידען. שעפּטשע.)

— וואַקסט און ווייסט נישט ווער זי איז...

יואל.

— וואו בין איך? צי איז עס מיין טאַטענ׳ס שטוב? צי איז עס מיין היים? (העכער) וואָס האָבען מיר געלערענט? ווי האָבען מיר געלערענט? אַ בוים אַז ער וואַקסט ביים זייט וועג און דו געהסט אין

מיטען וועג — נישט קעהר דיינע אויגען אין אַ זייט — נישט זאָג: ווי שעהן איז דער בוים! ווי פֿיין איז דער בוים! וועה צו דעם וואָס קעהרט אָפּ אויף אַ רגע זיין הארץ... וועה, וועה — —

חוה.

(שטעהט הינטער איהם, מיט איינגעהאַלטענער אויפרעגונג).

— יואל, כ'וויל דיין שוועסטער זיין. יואל, פֿערטרייב פֿון זיך נישט דיין עלענדע שוועסטער, זי קאָן אָהן דיך נישט לעבען. האָב איך מיין טאַטען פֿערלאָרען, מיין מאַמען פֿערלאָרען — טרייב מיך דו נישט פֿון זיך. איך ווייס נישט וואָס אין דער הייליגער תורה שטעהט. ציי דען איז דאָרט געשריבען, אַז אויב אַ עלענדע שוועסטער גאַרט צו איהר ברודער, שטאַרבט פֿאַר איהם, זאָל ער זי פֿערשטויסען פֿון זיך? זאָג מיר, שטעהט אין דער הייליגער תורה אַזוי געשריבען — וועל איך פֿון דיר אַוועקגעהן, וועל איך זיך אויסטהון באָרפֿיס און אַוועקגעהן ווייט, ווייט אין דער וועלט אַריין — און וועל אין דער שטיל ווייגען — און קיינעם, קיינעם וועל איך נישט זאָגען וואוהין איך געה און וואָס איז מיין געוויין. כ'וועל אַלעמען דערצעהלען, אַז כ'האָב אַ מאָל אַ מאַמען געהאַט איז זי יונג געשטאָרבען, ווען כ'בין נאָך אַ קינד געוועזען, קיין שכל נישט געהאַט צו וויינען, איצטער בין איך אויסגעוואַקסען און האָב דערפֿיהלט אַז אַ עלענדע יתומה בין איך, אָהן אַ היים און אָהן אַ מאַמען. (ערנאָהענטערט זיך צו איהם) יואל, זאָל איך דיין היים פֿערלאָזען? זאָל איך פֿון שטוב אַרויסגעהן? זאָל איך? טאָ לאָז מיר חאָטש ביז נאַכט וואַרטען, ווען ס'וועט פֿינסטער ווערען, קיינער זאָל נישט זעהן ווען כ'וועל פֿון שטאָדט אַרויסגעהן, קיינער זאָל נישט זעהן וואוהין מיין וועג וועט מיך פֿערפֿיהרען.

יואל.

(ער וועגדט זיך צו איהר, ער וועגט זיך מיט די ווערטער, זיין פנים דריקט אוים רחמים).

— חוה, חוה... וויין ניט, וויין נישט...

חוה (נעהמט צארט ארוים זיין קאפ, ער וועהרט זיך נישט).

— נאר ביז נאכט זאלסטו מיר לאזען דא פערבלייבען, נאר ביז נאכט. כ'וועל פון שטאדט ארויסגעהן, קיינער זאל נישט וויסען וואו מיין געביין איז אהין געקומען...

יואל (אויטאמאטיש).

— בלייב ביי אונז, מיין געלעגער וועל איך דיר אבטרעטען. אליין וועל איך זיך אין בית־המדרש בעהאלטען.

חוה (זי קושט זיין קאפ דורשטיג און שטיל).

יואל.

(ער ציטערט, ציהט זיך שמערצענהאפט צו זיין צימער, שעפטשעט)

— חוה, די גמרא וויינט... די תורה וויינט... לאז מיר, חוה...

חוה.

— כ'בין ביי איך אין שטוב געוואקסען... נעבען דיר געוואקסען... א קליין קינד געוועזען...

יואל (שטיל און שווער).

— פון וואנען ביזטו געקומען? פון וואנען ביזטו געקו־מען...

חוה (זי אומארעמט איהם).

— איך ווייס נישט... איך ווייס נישט... מיר האט זיך געדוכט, איך וואקס ערגעץ אליין אין א טיעפען טהאל און קיין וועג פון איהם ארויסצוגעהן איז נישטא. און פויגעל פליהען דורך, און דער הויך איבער מיין קאפ זינגענדיג און פערשווינדען, זינגען און פערשווינדען. און אמאל האט זיך דאס זינגען צו מיר פון יענער זייט טהאל געטראגען און כ'האב אהין נישט געקענט דערגרייכען, פערשטעלט געווען פון אלע זייטען... האט זיך מיט אמאל דער טהאל אויפגעהויבען און כ'האב דיך דערזעהן — און דיין קול האט עס אזוי שעהן געקלונגען...

יואל (שעפטשעט).

— וואו בין איך?... וואו בין איך?...

חוה.

— כ'ווייס נישט... כ'ווייס נישט... מיר דוכט, איך שטעה אין א גרויסען גרינעם גארטען און פיעל בוימער און בלומען ארום, און דו שטעהסט אין מיטען גארטען און דאס ליכט פון דיין פנים שטראהלט און בעלייכט אלץ ארום, אלץ ארום. (זי קושט זיין קאפ).

יואל (ווי ער וואלט חוה'ן גאר ניט שפירען נעבען זיך).

— איז עס דעמאלט דיין געשטאלט געווען? איז עס דעמאלט דיין שאטען געווען? אין די פינסטערע נעכט — אין דעם אלטען בית־מדרש... כ'בין פאר מיין ליכט געזעסען, אלץ ארום מיט שאטענס בעדעקט, האט זיך פון צווישען ספרים א ליכטיגקייט בעוויזען, בעלויכטען אלץ ארום. און אין מיטען בית מדרש האט זיך דאס געשטאלט בעוויזען, א היילינג געשטאלט וואס האט אלץ ארום בעלויכטען... אז מיין קאפ איז מיעד

אויף דער גמרא געפאַלען, די אויגען פערמאַכט... דעמאָלט האָט מיינע גלידער פון אַלע זייטען אַ ליכטיגע וואַרעמקייט אַרומגענומען, און פון אָרון־קודש אַרויס פלעגט זיך מיר אַ לויטער געשטאַלט באַווייזען... אַרויסשיינען, און אויף דעם האָט די שכינה גערוהט, און אַלע ווינקעלעך איז ליכטיג געוואָרען... נאָר ביי נאַכט איז עס געווען, נאָר ווען כ'בין מיעד געווען איז עס געשעהן, נאָר ווען כ'פלעג... קום, דו הייליגעס געשטאַלט! קום פון וואַנען דו ווילסט; קום פון וואַנען דו קענסט, מיר איז ווידער פינסטער אַרום... איך בין מיעד און מיר איז פינסטער, באַווייז זיך ווידער צו מיר — פון די הייליגע ספרים אַרויס, פון די לויטערע ווערטער אַרויס... אָדער כ'וועל מיינע אויגען פעסט פערמאַכען און לויפען אין בית המדרש אַריין... (ער דערשפירט חוה'ן, ער וויל זיך באַפרייען פון איהר, נאָר כ'ועהט אויס ווי ער האָט גאָר זיינע כוחות פערלאָרען).

חוה (זיפצט טיעף).

— אַך, יואל, יואל... (זי לאָזט זיך אַראָפּ צו זיינע פיס, פערדעקט איהר געזיכט מיט איהרע לאַנגע דונקעלע האָר).

יואל.

(ער דריקט זיך מיט די הענד זיין ברוסט, שפיליעט אָפּ זיין קאַפּטען, ווי איהם וואָלט פעהלען לופט צום אָטהעמען, אַ שווייס טרעט איהם אַרויס אויפ'ן שטערן, שעפטשעט „צוריק, צוריק"... ער לויפט צו זיך אין צימער אַריין, ער באַהאַלט זיין קאָפּ אין דער אָפענער גמרא. ס'איז צו מערקען ווי זיין גאַנצער קערפער שוידערט. אַ שווערע, דריקענדע שטילקייט).

חוה.

(זי בלייבט זיך לאַנגזאַם אויס איהר געזיכט, פערדעקט מיט איהרע הענד, זי געהט שטיל אַרויס פון שטוב).

יואל.

(הויבט אויף זיין קאָפּ, ברייט אויס זיינע הענד, ווי ער וואָלט ביי אימעצען בעטען רחמים, ער געהט אַרויס אין דעם פאָדער־צימער, שטאַרק בלאַס און מיעד, קוקט פערוואונדערט צום אָרט וואו חוה איז געזעסען, אַ לאַנגע צייט אונבעוועגליך, רעדט לאַנגזאַם, פערקלערט, זיין קול ציטערט, שוואַך).

— וואו איז דאָס ליכט?... וואו איז דאָס ליכט?... (בלייבט אין זיין פריהערדיגע פּאָזע).

אליה.

(קומט אַריין פריילך, סערקענדיג יואל'ן טרעט ער אָפּ אין אַ זייט מיט גרויס דרך ארץ, שטעהט אַ וויילע אין אַ זייט קוקט מיט פאָרכט צו יואל'ן ניט רעדענדיג קיין וואָרט. ער זעצט זיך שטיל צו זיין טיש, פרובט זיך פערנעהמען מיט זיין אַרבייט).

יואל.

(געהט לאַנגזאַם צו אליה'ן, ניט אויפהויבענדיג די אויגען, פאַלט אליה'ן אויפ'ן אַקסעל ווי אַ קליין קינד, רעדט מיט אַן'איינגעהאַלטענער שטימע).

— העלף דיין קינד, ס'האָט דעם וועג פערלאָרען.

אליה (פערוואונדערט),

— ביזט געוואָנג פרום, פרימער פון דיין טאַטען.

יואל.

— בעט רחמים פאַר דיין קינד ס'זאָל צוריק דעם וועג געפינען...

אליה.

— וואָס קען וויסען אַ שניידער וואָס נעהט סיערמיעגעס...

יואל.

— רייס פון מיר מיינע קליידער אַראָפּ, כ'האָב קיין כח נישט...

אליה (שוין דערשראָקען).

— דיין טאַטע איז אַנ'עם־הארץ... ער ווייסט נישט...

יואל.

— צורייס מיינע קליידער אויף מיר... דאָס געשטאַלט איז פערשוואונדען... דאָס היילינע געשטאַלט... (וויינט קינדעריש אויף אליה'ס הארצען).

אליה (קוקט צו איהם פערלאָרען).

(פאָרהאַנג).

דריטער אקט.

א קליינער בית המדרש. שפעט ביי־נאכט, רעכטס, אין מזרח וואנד, אנ'ארון קודש מיט טרעפלעך ארויפצוגעהן צו איהם, אנ'עמוד אין וועלכען ס'ברענט א גרויסע געלע יאהרצייט ליכט, נעבען איהר דערברענען א פאר קלענערע ליכט. אין מיטען בית המדרש א בימה. ביי די וועגד טישען לאנגע, איבער זיי הענגען לאמפען אויף שטריקלעך, נעבען די טישען־בענק. אין מזרח־שטענדערס. אין דער מזרח וואנד פון ביידע זייטען ארון קודש צו צוויי פענסטער, אין דעם הינטערגרונד־דריי פענסטער. לינקס א טהיר אויף דער גאס, נעבען טהיר א האנד־פאס, פון ביידע זייטען טהיר הויכע אויווענס. אויבען, איבער דער טהיר ציהט זיך א פערמאכטער באלקאן מיט גראטעס — א ווייבערשע שוהל, דער באלקאן פערנעמט א טייל פון דער הינטערגרונד־וואנד העכער, איבער די פענסטער. די פענסטערלעך פון ווייבער־שוהל זענען פערהאנגען מיט רויטע, ווייסע פארהענגלעך. ס'איז גאנץ שטיל, דער בית־מדרש איז אין שאטען איינגעהילט, ס'הערט זיך דאס מאנאטאנע, בעזאכטע טיקען פון דעם גרויסען שאפקע זייגער, וועלכער שלאגט שפעטער א ביסעל, מיט א הייזעריגען קלאנג — עלף, ערגעץ וואו גריזשעט ארוים א גריל פון א שפאלט ארויס און ווערט ווידער שטיל. פון האנד־פאס טריפט אהן אויפהער דאס וואסער, וועלכעס טריפט און קלינגט אפ אין דעם פוסטען בית מדרש. אויפ'ן באנק אויף דער בימה שלאפט דער אלטער אונטער־שמש אין א קנויל איינגעדרעהט. אויבען, אויפ'ן ווייבער־שוהל הערט זיך א געראוש. פון א טהיר עפענען און שפעטער א ביסעל טריט.

חוה.

(זי בעוויזט זיך אין א פענסטערל פון ווייבער־שול אין דער הינטערגרונד וואנד. פון דער דונקעלהייט טיילט זיך ארויס איהר בלאס געזיכט, די האר צולאזען. זי בייגט זיך ארויס אויפ'ן בית מדרש און איהרע אויגען, בענקניש־פולע, זוכען נייגעריג אויף אלע זייטען, זי זינגט זאנפט, מיט א ציטערנדע שטימע):

עס וואקסט א בלום אין גרינעם גארטען
וואקסט און ווייסט ניט ווער זי איז;
זינגט א פויגעל אין די צווייגען
קלינגט זיין קול איהר האניג זיס...

— וואו זשע ביזטו, פויגעל ליעבער? (ביי די לעצטע ווערטער דער־הערען זיך טריט און א שמועס הינטער דער טהיר. זי ווערט שטיל. אין בית־המדרש קומען אריין דריי יונגע בחורים: בער'טשע, חיים'טשע און נחום'טשע, געהען אלע צו דער הינטערגרונד וואנד).

בער'טשע.

— דער מיטעלסטער פענסטער פון דער צפון וואנד קומט גלייך אויס אנטקעגען אסתר'ס פענסטער. (קוקט אין פענסטער).

חיים'טשע.

— ניטא יואל. אזוי וואלט ער נאך איצטער געלערנט מיט התמדה.

נחום'טשע.

— אט, אויפ'ן שטענדער נעבען ארון קודש ליעגט זיין גמרא, ער האט נאך גאר ניט לאנג געמוזט זיין דא, (פערקוקט אין ספר) ס'גאר דער רמב"ם.

חיים'טשע.

— נאָר דער רמב"ם... אַ סימן אַז ער איז נאָך דאָ געוועזען פריִהער אַ ביסעל; ביי'ן נאַכט לערנט ער שטענדיג דעם רמב"ם.

נחום'טשע.

— אַ שאָד וואָס כ'האָב איהם ניט געזעהן היינט ווי ער זעהט אויס.

חיים'טשע.

— ער לערנט פוסקים, דער רב וועט איהם געבען סמיכה היינט אויף די תנאים. מע זאָגט, ס'וועלען זיין נאָך רבנים אויף די תנאים, אַלע וועלען איהם פאַרהערען און די סמיכה חתמה'נען.

בער'טשע.

— קומט אַהער, קומט אַהער! אֶסתר האָט אַרויפגעצויגען דאָס פאָרהאַנגעל פון איהר פענסטער און קוקט אויף דער גאַס אַרויס. (ביי דיזע ווערטער בעוועגט זיך חוה ווידער אויבען, וועהרענד זי בלייבט שוין דאָרט אַזוי, די גאַנצע צייט פון זייער שמועס, צוהערענדיג זיך אָנגעשטרענגט).

חיים'טשע.

— וועמען נאָך זעהסטו? (ער קוקט אין אַ צווייטען פענסטער) אָט איז דער גאַנצער בית־הרב, די טישען פערשפרייט מיט שבת'דיגע טישטוכער, דער רב שפּאַציערט אום אונטער'ן האַנד מיט זלמן דעם גבאי, אָט, האָט די רביצין אַוועקגעשטעלט אַ פלעשעל משקה אויפ'ן טיש...

בער'טשע.

— זי קוקט נאָך אַלץ אַרויס, זעה, ווי זי איז בלאַס.

נחום׳טשע.

— פון דער לבנה איז זי בלאַס, דאָס לבנה ליכט איז בלאַס.

בער׳טשע.

— זעה, זי ווישט די אויגען, (שטיל).

נחום׳טשע.

— ווייסט, אז אין בית־המדרש איז ליכטיג קען מען נאָך אונז מערקען אז מיר שטעהען אין פענסטער און קוקען, רוק זיך אביסעל אָן אַ זייט.

חיים׳טשע.

— די רביצין האָט אַוועקגעשטעלט אויפ׳ן טיש אַ טעלער מיט שווארצע לעקאַך... האָניג־טייגלעך זאָל עס זיין. (שטיל).

בער׳טשע.

— זעהסט, ווי זי איז אומעדיג...

נחום׳טשע.

— האָסט גאָר נישט גערעדט מיט איהר?

בער׳טשע.

— מיט וועמען?

נחום׳טשע.

— מיט אסתר׳ן. (שטיל).

נחום'טשע.

— אפשר קוקט זי עם דיך אוים ?... שעמסט זיך פאר מיר ? נאר, פאר מיר האסטו זיך נישט וואס צו בעהאלטען, איך ווייס דאך אלצדינג, פאר מיר מעג מען אלצדינג דערצעהלען.

חיים'טשע.

— די רביצין האלט אין איין דערלאנגען צום טיש.

בער'טשע.

— זעה נאר, ער בעלעקט זיך אזש דארט, ט'באלד די שייבען אויסשלאגען.

נחום'טשע.

— פאלג מיר, געה ארויס, זי ווארט עם אויף דיך, קוקט דיך אוים, פערגנב'ה זיך אזוי ביים וואנד וועסטו ארויסקומען גלייך צו איהר פענסטער.

בער'טשע.

— וואס איז די פעולה, אז איהר פענסטער איז פערמאכט.

חיים'טשע (קומט צו).

— וועסטו שטילערהייד אנקלאפען, וועסט זעהן זי וועט דיר עפענען דעם פענסטער.

בער'טשע.

— האסט דען געהערט פון וואס מיר האבען גערעדט ?

חיים׳טשע.

— כ׳ווײס אלײן, אז איהר פלעגט זיך טרעפען אויפ׳ן ווײבער־שול.

בער׳טשע.

— און מעהר ווייסט קיינער ניט?

חיים׳טשע.

— אפשר ווייסט נאך ווער — נאר איך האב קיינעם נישט דער־צעהלט. (איבערראשט) קוקט, זי האט געעפענט דעם פענסטער, פאלג מיר בער׳טשע גיה ארויס.

נחום׳טשע.

— פאלג מיר גיה ארויס, האב קיין מורא נישט.

בער׳טשע (פערצווייפעלט).

— כ׳וויל איהר גאר נישט זעהן, זי וועט באלד אנהויבען וויינען. ביז נעכטען האט זי נאך גאר נישט געוואוסט, אז מען וויל זי פערקנס׳ען מיט יואל׳ן.

נחום׳טשע.

— זי מוז נישט וועלען, ווייל זיין טאטע איז א שניידער.

חיים׳טשע.

— פאלג זיך, גיה ארויס צו איהר, זאג איהר אין דער שטיל, זי זאל נישט וועלען. זי זאל בעטען נאך אויף אפאר וואכען אבלײגען. גיה, נאר. (שטופט איהם).

בער'טשע.

— זייהר זאָלט דאָ אויף מיר ווארטען (ער געהט ארויס אויף די שפּיצען פינגער).

חיים'טשע.

— אָט, וועלען מיר באלד זעהן ווי ער וועט זיך דורכגנבע'נען ביים וואנד צום פענסטער, קום. (ווי אײלען אין דער זייט פון ארון־קודש, קוקען אנגעשטרענגט אין די פענסטער געהענדיג פון איין פענסטער צום אנדערן).

חיים'טשע.

— מיר דוכט, דער רב געהט ארויס, דער רב מיט זלמן דעם גבאי, ער וועט איהם נאך כאפּען. (דערשראָקען) זיי זענען ארויס־געגאנגען!

נחום'טשע.

— אָט איז ער, מען וועט איהם כאפּען... אָט, איז ער אנטלאָפען געוואָרען! זעהסט, אסתר האָט זיך דערשראָקען און אראָפּ־געשפּרונגען פון פענסטער. אוף! ווי זי האָט זיך דערשראָקען... זי האָט געמוזט געבען א געשריי.

חיים'טשע.

— ער האָט באלד בעראַפט ארויסגעהן, ווי נאָר זי האָט דעם פאָרהאנגעל אראָפּגעצויגען. (ס'הערט זיך רעדען הינטערן טהיר).

נחום'טשע.

— דער רב געהט אהער! מיט זלמן דעם גבאי, וואס קענען זיי עפּיס געהן אהער? (טרעטען אָפּ פון פענסטער) אפשר האָט מען אונז

געמערקט קוקענדיג? (דער רב, נאָך איהם זלמן גבאי. אַ רויטער איד מיט אַ גראָהע בּאָרד, קומען אַריין).

חיים'טשע.

— קום אַרוים צו איהם, זאָל ער אין פענסטער אָנקלאַפּען.

דער רב.

— דאָ איז דער בּעסטער אָרט, די רבי'צין דאַרף גאָר אַזאַ שמועס נישט הערען... וועגען אַזוינע זאַכען זאָל מען נאָר אין בּית־מדרש אָבּרעדען. (מערקענדיג די בּחורים) ווער לערנט עם נאָך אַזוי שפּעט?

חיים'טשע.

— דאָס זענען מיר, רבי, מיר געהען שוין אַהיים.

דער רב.

וואויל, וואויל, קינדערלעך, מע ווייסט, אַז איהר לערנט אַ סך, מע ווייסט.

זלמן גבאי (בּיים עמוד).

— אַ שענע יאָהר־צייט ליכט, ריינער וואַקס.

די בּחורים (בּיידע צוזאַמען).

— אַ גוטע נאַכט, רבי (געהען אַרוים).

דער רב.

— אַ גוטע נאַכט — אַ גוטער יאָהר! (עפענט אינסטינקטיוו אויף דעם ספר וואָס ליגט בּיים אָרון־קודש אויפ'ן שטענדער). דער רמב"ם; אָך, דער

רמב"ם — זאָג איך, נאָך אַ יאָהר, נאָך צוויי, וועט מיט איהם די וועלט אויפזיין, ס'איז נישט קיין קליינינקייט.

זלמן.

— גוטהען אַ שטאָדט, רבי, קען מען נישט. ס'איז נאָך צו פריה. זאָל זיך דער רבי לעבען הונדערט און צוואַנציג יאָהר, שטאָדט האַלט איין מיט יראת הכבוד, מיט'ן גרעסטען דרך־ארץ. אַז אייערער אַני־איידעם וועט בלייבען נאָך אייך איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר און וועט ווערטה זיין צו פערנעהמען אייער שטוהל — וועט דעמאָלט קיינער נישט האָבען דאַגעגען: דער בית־הרב זאָל זיך בלייבען ווי געוועזן און דער שטוהל אויך דער אייגענער...

רב.

— איהר ווייסט ווער יואל, איז?

זלמן.

— קיין סמיכה האָט ער נאָך אויך נישט, ווי קען מען עס פערלאַנגען פון אַ שטאָדט אַז מען זאָל איהם שוין צרויסגעבען אַ כתב? ס'איז שווערליך.

רב.

— היינט צו די תנאים, בלי נדר, היינט וויל איך זאָלען זיין די תנאים, זאָל שטאָדט פערהערען. איך וועל איהם סמיכה אַרויסגעבען פאַר שטאָדט — פאַר גאַנץ שטאָדט. היינט, וויל איך זאָל דער פונדאַמענט געלעגט ווערען, מיין שטוהל זאָל בעניים ווערען. דאָס וועט זיין דער נדן וואָס די שטאָדט וועט מיין קינד דערלאַנגען.

ז ל מ ן.

— שטאָדט האָט ברעה במזומנים דעם נדן פאַר אייער טאָכטער צו געבען.

ר ב.

— ניין: איך... איהר פערשטעהט. אַז שמואל הנביא איז געוואָרען „אַ בא־בימים"... איהר פערשטעהט? אַ בא — בימים... דער כסא ווערט אַלט, מוז מען איהם בעניישען, נישט חלילה אַליין מיין איך צו טהון... מיט דער דעה פון גאַנץ שטאָדט, כ'וויל חלילה נישט קיין מחלוקת... שלום, שלוה... איהר פערשטעהט?

ז ל מ ן.

— מען מוז די זאַך גוט בעטראַכטען.

ר ב.

— איך וועל זאָגען, ווי דער חסיד יסוד עולם: אֶת שור מי לקחתי? האָט אפשר, חלילה, שטאָדט טענות אויף מיר? דרייסיג יאָהר געדיענט, עהרליך, מיט אמת געדיענט.

ז ל מ ן.

— רבי, איהר דאַרפט עס נישט רעדען, איהר טאָרט חלילה קיינעם נישט חושד זיין פאַר אַזעלכע כונות. (אין אַ ווײַלע אַרום) ווייסט איהר רבי, טהוט אַליין אָהן הסכם פון שטאָדט.

ר ב (פערוואונדערט).

— וואָס הייסט?

זלמן.

— כ'מיין איהר אליין זאלט איהם ארויס־געבען א כתב.

רב.

— כ'פערשטעה עס נאר נישט, און דאס קהל ה'? און שטאדט? ארודה זאל איך זיין? ניין, ניין! ישמרני ה' — זאל מיך גאט איינ־היטען!

זלמן.

— כ'מיין, שטאדט וועט גאר נישט האבען געגען דעם — אי"ה ער וועט זיך וואקסען ביי אייך און שטוב. מען וועט פערגעסען אן זיין טאטען דעם שניידער...

רב.

(שטארק אויפגעבראכט, מאכט א בעוועגונג מיט דער האנד).

— נישט, נישט, נישט — דאס נישט: „א יגיע כפים", גרעסער ווי א למדן. הס־מלהזכיר, כ'קען עס נישט הערען, (הויך) איך בין זיך משדך מיט אליה דעם שניידער. איך, דער מרא דאתרא.

גבאי (ווייל איהם בערוהיגען).

— כ'האב גאר נישט געמיינט, רבי, חלילה. איך, פערקעהרט, כ'זאג שטענדיג, נישט דער בוים — נאר די פירות.

דער רב (געהט אום הין און צוריק שטארק אויפגערעגט).

— נישט נישט... כ'האב נאר געוואלט מיחד זיין מיין ווילען צו דעם ווילען וואס לעבט עביג, נאר דאס אליין... נישט נישט... (רעגט זיך).

זלמן (אַ ביסעל צוּשראָקען).

— כ׳וועל גערן איבערשמועס׳ן מיט נאָך עטליכע בעלי בתים, אפשר וועט מען בעדאַרפען שיקען נאָך אַ פּאָר רבנים.

רב (פערוואונדערט).

— נאָך וואָס רבנים?

זלמן.

— זיי זאָלען זיין ביי די תנאים און אויך שוין ביים פערהערען.

רב (צופריעדען נאָר דאָך אויפגערעגט).

— דאָס יאָ. פאַר מיר אַ גרויסער כבוד. מסכים, אויך מסכים, רבנים זאָלען זיין, זאָל די גאַנצע וועלט וויסען, זאָל מען הערען און שטוינען, הערען און שטוינען! די וועלט וועט מיט איהם קלינגען. דאָס יאָ... הערען און שטוינען...

זלמן.

— זאָל מען אפשר אָפּלעגען ביז מאָרגען?

רב.

— איך וואָלט שטאַרק געהרן היינט, שטאַרק בעגעהרן, עפּיס אַ רעיון טרייבט מיר איך זאָל עס טהון היינט... אפשר קען מען פון די נאָהנטע קהילות נאָך אַ פּאָר רבנים... נאָך היינט?... ס׳איז נאָך פאַר האַלבע נאַכט. אַ רעיון שטויסט מיר, כ׳זאָל דוקא היינט.

זלמן.

וועל איך גען איבערערען מיט שטאָדט, כל זמן דער עולם שלאָפט נאָך נישט.

דער רב.

— איך וועל גען מבשר זיין — דעם מחותן מיינעם, גען מבשר זיין.

זלמן.

— כ'וועל איך אונטערפיהרען, רבי. (גענען ביידע ארויס).

דער אלטער שמש.

(חאַפּט זיך אויף, קוקט זיך ארום, קראַצט זיך דעם קאָפּ, רעדט צו זיך אליין).

— האַ־האַ, שטארק איינגעשלאָפען, קיין נפש נישטאָ, (גענעצט, רופט אַרומשלאָפענדיג ארום בימה) יואָל, האַ?... ער שוין אויך נישטאָ. ווער ווייס האָט געקענט די לאָמפען אויסלעשען? (זינגט מיט א ציטערנדע הייזעריגע אַלטע שטימע).

אם אֲדוֹ—נָי לֹא יִבְ—נֶה בַ—יִת
שָׁוְא עָמְ—לוּ בוֹ—נָיו בּוֹ;
אִם ה׳ לֹא יִשְׁ—מוֹר עִיר —
שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵ—מַר (ער קוקט אויפ'ן זייגער און זינגט אונטערקנאַקענדיג מיט די פינגער) שוא שקד שומ—מר שומ—מר... שוין באַלד צוועלף דער זייגער... (ווכט עפּיס אין עמוד־קעסטעל).

יואל.

(קומט אַריין צוטראָגען, זיין אויבער־בגד אָבגעשפּיליעט, ער לאָזט זיך גלייך צו זיין אָרט, אין ווינקעל נעבען ארון־קודש).

חוה.

(צינטערט אויף מיט איהר גאנצען קערפער, בייגט זיך טיף ארויס דורך דעם פענסטער).

שמש.

— ווער געהט? ווער אי? הא, יואל? אויף א גאנצע נאכט מסתמא?...

יואל (שווייגט).

שמש.

— דער וויפיעלטער משמר שוין היינטיגע וואך?

יואל (שווייגט, בלעטערט אויטאמאטיש דעם ספר).

שמש.

—ווארט, מיין קינד, כ'וועל דיר א גוט לעמפעל אנצינדען, (ער ברענגט א לעמפעל פון דעם אנדערן זייט ארון־קודש, ווישט מיט'ן פינגער די גלאז, צינדט עס אן און הענגט עס אויפ'ן וואנד איבער יואל'ן, קוקט יואל'ן אין פנים ארײַן) די תורה, די תורה נעהמט צו די כוחות, א־א, די תורה...

יואל (צושטרייט).

— דער רב געווען דא?

שמש.

— כ'קען דיר, מיין קינד, נישט זאגען. מיאוס פערשלאפען.

(שטיל).

שמש.

— צופיעל, מײַן קינד, איבער דער מאָס, ס'פּנים דײַנס בלײַך...
(פּערקוקט אין דעם ספר) האָווא, האָווא, אַנ'אָרעגטליכער איד דײַן טאַטע... אַ רב ווײסט וואָס ער טוט.

יואל (מאַכט קלײן דאָס פײַער פון לעמפּעל).

שמש.

— פאַר וואָס פערלעשסטו דאָס פײַער?

יואל (קוקט זיך אַרום, שטיל).

— איהר זעהט גאָר נישט אין בית המדרש?

שמש.

— וואָס מײנסטו?

יואל.

— כ'מײן, איהר זעהט גאָר נישט..?

שמש.

— וואָס זאָל איך זעהן? דעם אָרון קודש זעה איך; דיך זעה איך.

יואל.

— הײסט עס גאָר נישט... (ער זעצט זיך, שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אויפ'ן ספר).

שמש.

— דאַרפסטו אַלײן נישט בלײַבען אויב עס שרעקט דיך, עס

שרעקט דיך, וואָס? (בעקומט קיין ענטפער) ביזטו מיעד, מיין קינד; ביזטו פערשלעפערט, שפּאַר זיך צו אַ ביסעל אויפ'ן בימה און דערנאָך וועסטו לערנען ביז טאָג.

יואל (ווי פריהער צושטריזט).

— דעם אָרון־קודש פערשליסט איהר?

שמש.

— ניין, וועט דען ווער גנבע'נען, חלילה, די תורות פון אָרון־קודש אַרוים? אָט, דרעמעל זיך דורך אַ ביסעל — אַ גוטע נאַכט, מיין קינד, אַ גוטע נאַכט. (געהט צום טהיר).

יואל.

— פערשליסט די טהיר פון דרויסען!

שמש.

— וואָס רעדסטו פאַר אַ נאַרישקייטען?

יואל.

— כ'וועל סאיי ווי אויף דער גאַס נישט אַרויסגעהן.

שמש.

— רעדסט נאַרישקייטען, ווי פערשליסט מען עס אַ מענשען?... אַ גוטע נאַכט! (געהט אַרויס)

יואל.

(ער מאַכט ווידער גרעסער דאָס פייער. ער קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט נאָך אימעצען שפירען אין בית המדרש).

חוה.

(גאַנץ שטיל. מיט אַ מוטערליבער צערטליכקייט).

— שרעק זיך נישט, יואל; איך בין נעבען דיר.

יואל.

(ער ברייט אויס זיינע הענד פערוואונדערט, ניט וויסענדיג פון וואַנען דער קול געהט. ער דרעהט איגסטינקטיוו אַראָב דאָס פייער אין לעמפעל און בלייבט זיצען פערשטיינערט).

חוה.

— דו לערן, לערן. איך וועל די גאַנצע נאַכט וואַכען איבער דיר.

יואל.

(ער מערקט חוה'ן. בלייבט זיצען אונבעוועגליך איינגעגראָבען אין ווינקעל נעבען אָרון קדש).

חוה.

— איך בין עס, חוה. אַנטלויפסט פון מיר, בעהאַלטסט זיך פון מיר. געדענקסט, האָסט דאָך מיר געהייסען איך זאָל בלייבען נעבען דיר. כ'זאָל פון דיר נישט אַוועקגעהן...

יואל (שטיל).

— חוה...

חוה.

— ביי איך אין שטוב איז מיר פינסטער אָהן דיר. ביז דו וועסט מיך נישט אַוועקטרייבען וועל איך אַלץ זיין נעבען דיר.

יואל.

— וואָס ווילסטו פון מיר?

חוה.

— דו שרעקסט זיך אַזוי, דו ציטערסט... קיינער איז נישטאָ, כ'וועל צו דיר אַראָבגעהן.

יואל.

— חוה... ניין, נישט דו ביזט עס. ניין. ווער האָט אין בית המדרש אַזוי פינסטער געמאַכט? ווער האָט אַזא לאַנגע שוואַרצע ליכט אָנגעצונדען ביים עמוד?

חוה.

— אהער נעהנטער, צו מיר קום. נעהנטער, אהער קום, כ'וועל דיר אין פנים אָנזעהן. און דו וועסט מיר זיין נעהנטער, קום צו מיר (זי ציהט איהרע הענד) אַזוי נאָהנט בין איך פון דיר און דו דערקענסט מיך נישט.

יואל.

(ער פערדעקט זיינע אויגען).

— בלייב דאָרטען.

חוה.

— איך וועל צו דיר אַראָבגעהן. איך וועל זיך ביי די טרעפ פון אָרון קדש זעצען און דו וועסט לערנען.

יואל.

— בלייב דאָרטען, בלייב דאָרטען... ניין, כ'האָב מורא אליין דאָ צו בלייבען. היינט האָב איך מורא.

חוה.

— איך גערה צו דיר, איך גערה צו דיר, כ'וויל וואָס גיכער געבען דיר זיין. (פערשווינדט)

יואל.

— דו וועסט פאלען!

(ניט מערקענדיג חוה'ן הויבט ער זיך אויף און גערהט מיט שנעלע טריט אַרויסגערהן פון בית המדרש, גאָר אין יענעם מאָמענט לויפט חוה אַריין. ער פאלט מאכט־לאָז אין איהרע אָרעמס).

חוה.

— יואל, מיין ליעבסטער; יואל מיין שענסטער, וואָס שרעקסטו דיך אזוי? וואָס דריקט דיך אזוי?

(שטיל).

יואל (ציטערט).

— וואו בין איך?

חוה.

— ביי חוה'ן אויפ'ן האַנד. ביי דיין געליעבטער... איך וויל דו זאָלסט מיך אזוי ליעב האָבען ווי דו האָסט ליעב די תורה.

יואל.

— רעד עס נישט.

חוה (ווי קוּשט איהם).

— נאָך איין ווײַלע אין איינעם מיט דיר. הײַנט דאַרף בײַ דיר תנאים זײַן מיט אָסתר'ל דעם רב'ס, הײַנט. אָט באַלד. לאָז מיר געבען דיר בלײַבען. שפּעטער וועל איך שוין נישט טאָרען, שפּעטער וועל איך שוין נישט זײַן. ווערסטו הערען ווי קלײנע קינדער וויינען, קינדער וואָס קענען נאָך נישט רעדען, וויינען, זאָלסטו וויסען, אַז דאָס וויינען זײַ עס אויף אונזער מזל. און אויף אָסתר'קעס. זי וועט מען אויך מיט געוואַלד צונעהמען פון איהר געליבטען... זי וועט אויך וויינען אין דער שטיל און קיינער וועט נישט הערען, קיינער וועט נישט וויסען... מען האָט אָוועקגעשיקט, רבנים זאָלען קומען. דו וועסט אַ דרשה זאָגען צו די תנאים און אָסתר'קע וועט זיצען אין דער שטיל און וויינען און קיינער וועט נישט וויסען פאַר וואָס זי וויינט.

יואל.

— ס'דוכט מיר כ'בין פון אַ בריק אין אַ טיפען וואַסער אַרײַנגעפאַלען, דאָס וואַסער טראָגט מיך אַלץ ווײַטער פון ברעג, אַלץ ווײַטער פון דעם בריק.

חוה (איהר שטיקען טרערען).

— ווער רײַסט דיך אָב פון דער תורה? בין איך שולדיג? לאָז איך דיר נישט?

יואל.

— ש־ש־ש, רעד נישט. (אין אַ ווײַלע אַרום) ס'איז געווען ליבּטיג ווי אין גן־עדן. ווי פרײַטאָג בײַ נאַכט און בית המדרש. ווען אין אַלע רעהרען ברענען ליכט. שטענדיג איז געווען ליכטיג אַרום מיר,

וויפיעל ליכט כ'האָב געוואָלט האָט מען מיר אָנגעצונדען...
מיין טאַטענס שטוב האָט מיר שטענדיג ווי א בית־המקדש
אויסגעזעהן, די ווענד האָבען געשיינט און געליכטען מיט טייערע
שטיינער, וויפיעל דימענטען כ'האָב געוואָלט האָבען זיך אָנגעצונדען מיט
ליכטיגקייט. איצטער איז פינסטער... טהו תפילה פאַר מיר, חוה,
איך זאָל זיך צוריק צו מיין פריהערדיגער היים אומקעהרען. ס'זאָל זיך
צו מיר צוריק דאָס פריהערדיגע ליכט אומקעהרען...

חוה.

(זי וויינט אין דער שטול).

יואל.

(ער וויל זיך פון איהר בעפרייען נאָר ער איז צו שוואַך).

חוה.

(זי קושט איהם לאַנג, ער וועהרט זיך ניש).

— ווי די תורה האָב איך געמיינט וועסטו מיך ליעב האָבען,
ווי די תורה וועל איך דיך ליעב האָבען... דו וועסט די תורה לערנען
און איך וועל דיינע ליכטיגע אויגען קושען. (קושט זיינע אויגען) איז דיר
פינסטער אַרום? האָסטו די תורה פערלאָרען?.. האָט דיך די תורה
פערשטויסען?.. קעהר זיך אום, יואל. אָט דאָרט איז דיין אָרט; אין
ווינקעל, נעבען אָרון קדש... דאָרט ברענט דיין לאָמפּ. (זי פיהרט
איהם צו זיין אָרט. מאַכט גרעסער דאָס פייער. עפענט איהם אויף זיין ספר)
אָט איז דיין הייליגער ספר... ליכטיג וועט דיר זיין... אָט איז דיין
אָרט ווידער... ליכטיג וועט דיר זיין... ווען קליינע קינדער וועלען
וויינען, קינדער וואָס קענען נאָך ניט רעדען — וויינען — דאָס קלאָגען

איז עס אויף אונזער מזל. . . (ווי געהט ארויס מיט שנעלע נאָר שטילע טריט פון בית המדרש. לאָזט אויפגעפּראַלט די טהיר הינטער זיך).

יואל.

(ער שווידערט פון קעלט. קוקט מיט ברייט געעפענטע אויגען צום טהיר, ווי נאָך אַ צויבער=בילד וואָס פערשווינדט פון איהם. מיט אונטערגעבּראָכענע טריט לאָזט ער זיך געהן צו די טרעפּלעך וואָס נעבען אָרון קדש. ער קלויבּט זיך אַרויף העכער ביז צום אָרון קדש. זיינע אויגען ווענען נאָך אַלץ צום טהיר געווענדט. ער פּליאָנטערט זיך מיט די הענד אָן פּרוכת. ס'זעהט אויס ווי ער קען זיך ניט דערקלויבען צו די טהירלעך פון אָרון=קדש. די פיס ווערען איהם אַלץ שוואַכער און שוואַכער ביז ער לאָזט זיך אין גאַנצען אַראָב אויף דער ערד. שטיל. ס'הערט זיך נאָר דאָס טיקען פון זייגער. ערגעץ גרילצט אַ גריל).

לאַנגזאַם פאַלט די פאָרהאַנג.